

Araştırma Makalesi- Research Article

Tarihsel Süreçten 2000'li Yıllara Türkiye'nin Japonya İle Olan Siyasal, Ekonomik ve Kültürel İlişkileri

From the Historical Process to the 2000s, Turkey's Political, Economic and Cultural Relations with Japan

Pınar ÖZDEN CANKARA^{1*} & Yavuz CANKARA²

Geliş / Received: 08/12/2021

Revize / Revised: 22/12/2021

Kabul / Accepted: 22/12/2021

ÖZ

Türkler ile Japonlar on dokuzuncu yüzyıl gibi geç bir süreçte birbirlerini yakından tanımaya başlamışsa da, yirminci yüzyıla gelindiğinde iki taraf da aralarındaki ilişkiyi geliştirmeye çalışmıştır. Türkiye hem bir Ortadoğu ülkesi olması, hem de Batı'ya açılan bir köprü görevi görmesi nedenleriyle Japonya'nın ilgisini çekmiştir. Japonya ise gelişen ekonomisi ve teknolojik faaliyetleri nedenleriyle Türkiye için potansiyel ekonomik partner olarak görülmüştür. Aslında iki ülke de uzun zamandır siyasal ve iktisadi ilişkileri geliştirme niyetindedir. İki ülke bürokratları defalarca yan yana gelmişse de istenilen ekonomik sonuç bir türlü sağlanamamıştır. Kültürel faaliyetler iki ülke halkının birbirini yakından tanımmasına olanak sağlasa da iki ülke dış politikalarında birbirine öncelik tanımamaktadır. Bu da ilişkilerin gelişmesini engellemiştir. Bu çalışmada iki ülkenin siyasi, kültürel ve ekonomik ilişkileri geliştirme istençleri sorgulanmıştır. Sonuç olarak siyasal yakınlaşmanın kültürel yakınlaşmayı sağladığı ama iktisadi ilişkileri çok da arttırmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Oysa Japonya'nın Ortadoğu'da güvenilir bir müttefik olarak Türkiye'ye, Türkiye'nin de Uzak Doğu'da stratejik işbirliği geliştirebileceği bir ülke olarak Japonya'ya ihtiyacı vardır.

Anahtar Kelimeler- *Türkiye, Japonya, Türk-Japon İlişkileri, Dış Politika.*

ABSTRACT

The Turks and the Japanese to get to know each other closely as late as the nineteenth century, by the twentieth century, both sides tried to improve the relations. Turkey has attracted the attention of Japan because it is a Middle Eastern country and serves as a bridge to the West. Japan was seen as a potential economic partner for Turkey due to its developing economy and technological activities. In fact, both countries intend to develop political and economic relations for a long time. Although the bureaucrats of the two countries came together many times, the desired economic result could not be achieved. Even though cultural activities allow the people of the two countries to get to know each other closely, the two countries do not give priority to each other in their foreign policies. This hindered the development of relations. In this study, the desire of the two countries to develop political, cultural and economic relations has been questioned. As a result, it has been concluded that political convergence provides cultural convergence but does not increase economic relations much. However, Japan needs Turkey as a reliable ally in the Middle East, and Turkey needs Japan as a country where it can develop strategic cooperation in the Far East.

Keywords- *Turkey, Japan, Turkish-Japanese Relations, Foreign Policy.*

^{1*} Sorumlu Yazar, Dr. Öğr. Üyesi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, pınar.cankara@bilecik.edu.tr, (<https://orcid.org/0000-0003-3739-4771>).

² Dr. Öğr. Üyesi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, yavuz.cankara@bilecik.edu.tr, (<https://orcid.org/0000-0002-9553-9708>).

I. GİRİŞ

Birbirine yaklaşık sekiz bin beş yüz kilometre mesafede olan Türkiye ile Japonya on dokuzuncu yüzyıla kadar aralarında siyasal bir ilişki kuramamış ancak bu tarihten sonra birbirlerine ilgi duymaya başlamıştır. Aynı bölgede yer almamaları ikisinin olası bir sıcak çatışmaya girmesini ya da tarihsel çekişme yaşamasını engellemiştir. Bu yüzden Türk ve Japon toplumu birbirlerine karşı olumsuz kanaate sahip olmamışlardır.

Doğu'nun iki güçlü imparatorluğu Batı'da yaşanan gelişmelerden etkilenerek modernleşme sürecine girerken birbirinin deneyimlerini takip etmiştir. Japonların bir yandan kültürlerini muhafaza edip diğer yandan kurumlarını revize etmeleri özellikle son dönem imparatorluğu kurtarma arayışında olan Osmanlı aydınlarının ve hatta erken Cumhuriyet dönemi İslamcılarının dikkatinden kaçmamıştır. Bu nedenle Türkiye topraklarında Japon modernleşmesine karşı bir ilgi oluşmuştur.

Birinci ve ikinci dünya savaşları Türkleri ve Japonları farklı gruplaşmalara itse de iki ülke birbirine karşı doğrudan bir savaşa sürüklenmemiştir. Hatta aksine Soğuk Savaş esnasında ve sonrasında yaşanan bazı gelişmeler iki toplumun birbirini zor zamanda yardıma gelen birer dost olarak görmelerine yol açmıştır. İki ülke de diplomatik teması yıllar içerisinde kesmeden sürdürmüş ancak aralarındaki fiziksel mesafe onların istenilen düzeyde iktisadi işbirliği ortamı yakalamalarını engellemiştir.

Bu çalışmanın amacı tarihsel gelişmelere bakarak Türkiye ve Japonya'nın ilişkilerini geliştirme potansiyelini ortaya koymaktır. İki ülke sanki işbirliği yapmak için yeterli istek duymamakta şeklinde bir algı bulunmakta ve Türkiye'nin dış politikasında Japonya'ya yer açılmadığı sanılmaktadır. Çalışmanın araştırma sorusu bu kanının gerçeklik payının sorgulanmasıdır. Bu nedenle çalışmada özellikle Türk Dışişleri Bakanlığı yayınlarına bakılmış ve yıllar içerisinde iki ülkenin aldıkları sosyal mesafe analiz edilmeye çalışılmıştır.

II. İKİ KADİM TOPLULUĞUN BİRBİRİ İLE İLK TEMASLARI

İpek yolunun iki zıt kutbunda yer alan Osmanlılar ve Japonların ilk teması on dokuzuncu yüzyılın son çeyreğine rastlamaktadır. Ancak Japonların Osmanlı hakkında bilgi edinmelerinin tarihi daha eskidir. Daha on altıncı yüzyılın sonlarında Japonya'ya 1571 İnebahtı Savaşı'nı anlatan bir tablo getirilerek sergilenmiştir (Erdemir, 2009: 190). Lakin taraflar arasında temas kurulmamıştır.

Osmanlı İmparatorluğu on dokuzuncu yüzyıla gelindiğinde hızla çözülmeye başlamıştır. Osmanlı aydınları "Devlet nasıl kurtarılabilir" sorusunun yanıtını aramaya başlamıştır. "Osmanlıcılık", "Türkçülük" ve siyasal iktidarın temel referans noktasının İslam dini olması ile Halifelik makamının elde bulunması nedenleriyle de "İslamcılık" imparatorluğun kurtuluş reçeteleri olarak ortaya atılan siyasi fikirler olmuştur (Tunaya, 2004: 54). İmparatorluk geleneksel kurumları ile hesaplaşmaya başlamıştır.

Osmanlılar batıda gerçekleşen "Aydınlanma" hareketi vasıtasıyla hükümdarın karşısında "birey" in ön plana çıktığı sistemi, 1839 yılında ilan ettiği Tanzimat Fermanı ile yakalamaya çalışmıştır. Liberalleşme hareketleri toplumsal anlamda da değişim yaratmıştır (Tanör, 2009: 87,89). Devlet güvenlik, yasal haklara saygı ve hakkaniyetli bir vergi sistemi vaat etmiştir (Dumont, 2007: 98).

Devlet; ekonomi, eğitim ve maliye alanlarında Avrupa ülkeleri ile arasında oluşan farkı kapatmak için düzenlemeler yaparken, Uzakdoğu'da Japonya da benzer şekilde İmparator Meiji ile birlikte büyük bir ekonomik ve sosyal ilerleme kaydetmiş ve 1890'ların başında önemli bir güç haline gelmiştir. 1867'de feodal sisteme dayalı Tokugawa Yoshinobu yönetimi iktidarını Saray'a geri vermiş ve böylelikle ulusal meşruti Meiji Dönemi'ne geçilmiştir (Yumiko, 1999: 151). Bu dönemde Japonya, "dışa kapalılık" siyasetinden vazgeçerek "dünyaya açılma" stratejisi izlemeye başlamıştır. Ayrıca tıpkı Osmanlılar gibi eğitim, askerlik ve idari alanlarda çağdaşlaşmaya yönelik reformlar yapılmış, Avrupa'ya öğrenciler gönderilip, oradan öğretmenler ve teknisyenler getirilmiştir. Japon Dışişleri Bakanlığı Kâtibi Fukuchi Genichiro 1871'de Osmanlı Devleti'ne resmi ziyarette bulunarak Osmanlılar ve Japonlar arasındaki ilk ilişkinin tesisini sağlamıştır. Bundan yaklaşık bir yıl sonra ise Avrupa'ya giden Japon savaş gemisi İstanbul'a uğramıştır (Özyürek, 2016: 1).

Japon hükümeti bir dostluk ve ticaret anlaşması taslağı hazırlayarak Osmanlı hükümetine intikal ettirmiştir (Lee ve İlhan, 1989: 25). İçeriği oldukça önemli olan bu anlaşma taslağı maalesef imzalanarak yürürlüğe konulamamıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun bu tutumunun nedenleri Osmanlı Sultanının o dönem Japonya ile ilişkileri geliştirirken Rus İmparatorluğunu karşısına almak istememesidir (Lee ve İlhan, 1989: 26).

İki devlet arasındaki ilişkiler diplomatik düzeyde 1878-1879 yıllarında yoğunlaşmaya devam etmiştir. Prens Kato Hito'nun 1881 yılında İstanbul'a gelişinden sonra karşılıklı ziyaretler ve nişan teatileri devam etmiştir. Örneğin prensten kısa bir süre sonra Dışişleri Bakanlığı Komiseri Yoshida Masahura ve imparatorun amcası Prens Komatsu Osmanlı topraklarına resmi ziyarette bulunmuştur (Özyürek, 2016: 17). Japonların bütün ısrarlarına rağmen yakın ilişkiler hususunda somut adımlar atmakta çekimser davranan Osmanlılar, Rusya'ya şüphelendirmemek için siyasi mahiyet taşımayan bir heyeti, 1889'da Bahriye Miralayı Osman Bey komutasındaki Ertuğrul mektep gemisini, imparatora en büyük Osmanlı nişanını vermek üzere Japonya'ya göndermiştir (Karpaz, 2005: 436). Hatta bu ziyaretin görünürdeki sebebi Deniz Harp Okulu öğrencilerinin okulda gemicilik ve gemi idaresi konularında teorik olarak gördükleri ve aldıkları bilgileri denizde uygulamalarının istenmesi oluşturmuştur (Mütercimler, 1991: 27). Aslında heyetin gönderilmesi ile Japonya ile dostluk bağlarının güçlendirilmesi hedeflenmiştir (Lee ve İlhan, 1989: 27).

Ziyaret ile iki ülke birbirini yakından tanıyıp, kültürel temaslarda bulunmuştur. Ancak Ertuğrul firkateyni Japonya'dan dönüş yolculuğuna çıktığında şiddetli bir tayfuna yakalanmış ve batmıştır. Burada yaşanan üzücü olay, Japonların Türk toplumuna karşı olumlu bir hisse sahip olmalarına yol açmıştır.

Osmanlı-Japon ilişkilerinde bir diğer eşik; 1904-1905 Rus-Japon Savaşı'dır. Topraklarını hızla kaybeden ve dağılmaya doğru sürüklenen bir devlet olarak Batı karşısında özgüvenini yitiren Osmanlı için sarı ırkın, beyaz ırkı yenmesi bir umut olmuştur. Japonların Rus Çarlığı karşısında aldığı başarı Osmanlı toplumunda büyük bir sevinçle karşılanmıştır. Böylelikle Asya modern anlamda bir bilim ve teknolojiye sahip olduğunu kendini üstün toplum olarak gören Batı'ya kanıtlamıştır (Karpaz, 2005: 437). Anayasal bir rejime sahip Japonya, Rus mutlakiyet rejimini öyle sarsmıştır ki Rus Çarlığı bir anayasa yapmaya karar vermiş ve Duma'yı toplantıya çağırmıştır (Georgeon, 2007: 189). İran da benzer şekilde bu savaşı demokratik kurumların üstünlüğü olarak yorumlamış ve ülkesini meşruti ve parlamenter rejime dönüştürmüştür (Lewis, 1998: 204).

Rusya'nın kuvvetlerinin önemli bir kısmını Uzakdoğu'ya göndermesi Karadeniz'de bulunan taarruz kuvvetini azaltmasına sebep olmuştur. Ancak Rusların Japonlara yenilmesi, bir yandan da önlerinde yegâne seçenek olarak Karadeniz'in kalmasına yol açmıştır. Uzakdoğu'da da Japon-İngiliz ittifakı ile karşılaşan Ruslar cephe değiştirerek yeniden Avrupa ve Boğazlara dönmüştür (Şahin, 2001: 148). Osmanlı İmparatorluğu da bunu engellemek için Japonlarla işbirliği yaparak Rusya için Doğu'da sürekli bir tehlike yaratma stratejisi izlemeye karar vermiştir (Eraslan, 1992: 365).

Yirminci yüzyıla gelindiğinde bu süreç daha da hızlanmış, 1908'de Meşrutiyet'in yeniden ilanından sonra da Osmanlı'da durum düzelmemiş ve azınlıkların bağımsızlık hareketleri baş göstermiştir. Bu dönemde Avrupa'nın kendisine Haçlı zihniyeti ile yaklaştığını düşünen Osmanlı aydınları ve devlet adamları Batı ilmi ile milli kültürün sentezinin yapılması anlamına gelen "Japon Gelişme Modeli"nin örnek alınması hususunda hemfikir olmuştur (Erdoğan, 2001: 10). Örneğin Ziya Gökalp imparatorluğun ulus devlet modeline geçişinin kavramsal çatısını oluşturmaya çalışmıştır. Gökalp modernleşme, laiklik ve medeniyet hakkında yazdığı yazılarında Japon modernleşmesine göndermede bulunmuş ve "Japon Gelişme Modeli"nin aslında Türkiye coğrafyasında da uygulanabileceği fikrini savunmuştur (Karpaz, 2005: 715-717).

III. YENİ KURULAN TÜRKİYE CUMHURİYETİ DÖNEMİNDE JAPONYA İLE İLİŞKİLERİN SEYRİ

Osmanlı İmparatorluğu'nun I. Dünya Savaşı'nın ardından ağır işgallere uğraması ile Türkler milli mücadelelerini başlatmış ve nihayetinde 29 Ekim 1923'de devletin ismini koymuşlardır. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti anayasalı, parlamentolu bir ulus-devlettir. Japonya ise bu süreçte anayasal monarşi ile yönetilmektedir. I. Dünya Savaşı'nı kazanan Japonya Lozan Konferansı'na katılmış, bu esnada İsmet İnönü Türkiye'nin Japonya ile ilişkileri geliştirmek isteğini beyan etmiş ve 6 Ağustos 1924'de bağımsız Türkiye Cumhuriyeti'ni tanımıştır (Thobie, 2012: 173).

23 Mart 1925'de Japonya İstanbul'da bir büyükelçilik açmıştır. Böylelikle Japonya ilk defa bir Ortadoğu ülkesinde büyükelçilik açmış ve bir Ortadoğu politikası geliştirmeye başlamıştır. Türkiye de 7 Temmuz 1925'de Japonya-Tokyo'da ortak elçilik açmıştır. Türkiye'nin ilk Japon büyükelçisi Hulusi Fuat Bey (Tugay) olmuştur. İki ülke diplomatik ilişkilerini geliştirmeye başlamış, bunu kültürel ilişkilerine de yansıtır olmuştur. Örneğin önce Osaka'da 1925'de Japon-Türk Ticaret Derneği, daha sonra Tokyo'da 15 Haziran 1926'da Japon-Türk Derneği faaliyete geçmiştir (Nagata, 2001: 574). 1927 yılında Japonya Türkiye'nin talebi olmasında kendilerinin Türkiye'ye denizaltı, küçük gemi ve hatta torpido üretebileceğine ilişkin teklif sunmuştur (Uluslan, 2017: 539). Böylelikle 1923 ile 1929 yılları arasında iki ülke arasında iktisadi ivme sağlanmış ve ticari faaliyetler yaklaşık olarak beş kat artmıştır (Thobie, 2012: 173). 1929'da taraflar arasında posta gemileri hattı kurulması

kararlaştırılmıştır. 1929 yılı küresel çapta ekonomik buhran yılları olsa da iki ülke ticarete daralmaların yaşandığı bu süreçte birbirleri ile bu krizi göğüslemek istemiştir (Özyürek, 2016: 20).

Türkiye ulus devlet formatında inşa edilirken bir yandan da hızlı bir modernleşme süreci yaşamıştır. Bu sefer de Japonya Türk modernleşmesini merak etmiştir. 1931’de bu nedenle Japon İmparatorunun kardeşi Prens Noboyoto Takamatsu eşi ile beraber İstanbul ve Ankara’yı ziyaret etmiş ve bizzat Atatürk ile görüşmüştür. Görüşmede Dışişleri Müsteşarı Numan Rifat Bey ve Japon bürokratlar da bulunmuştur. Prens Takamatsu iki ülke arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi isteklerini beyan etmiştir (Cumhuriyet Gazetesi, 1931: 3). Bu esnada bir de antlaşma imzalanmıştır. Ancak Japonya 1931’de Mançurya’yı işgal ettiği için aslında Uzak Doğu’da siyaset değişmektedir. Milletler Cemiyeti (MC) bu işgale karşı Japonya’ya herhangi bir yaptırım mekanizması işletmediğinden (Duman, 2020a: 919), Türkiye-Japonya ilişkileri bu gelişmeden etkilenmemiştir. Japonya aslında II. Dünya Savaşı’na giden süreci başlatmıştır. Türkler tekrar topyekün bir savaşa çekilmek istememiş ve Uzak Doğu’da Japonya ve Çin arasında olan gelişmeleri sadece izlemiştir. Rusya ve Amerika da Türkiye-Japonya ilişkilerinin seyrini takip etmiştir (Ulusan, 2017: 544-547). Tokyo’da görev yapan Türk Maslahatgüzarlığı bu süreçte hazırladığı raporlar ile Türkiye’ye bölgeden istihbarat içeren bildirimlerde bulunmuştur (Anzerlioğlu, 2008: 10).

Türkiye iki savaş arası dönemde resmi olarak Japonya ile ilişkilerini belli seviyede tutmayı başarmış ancak bir yandan da bu ülkede milliyetçiliğin yükselişe geçmesini yakından takip etmiştir. Sonuçta Japonya Uzak Doğu’da ABD ve Sovyet Rusya tarafından faaliyetleri dikkatle takip edilen yükselen bir güç odağıdır (Duman, 2020b: 38). 23 Şubat 1933’de Japonya’nın MC’den “Çin’in Mançurya üzerindeki egemenliğinin tanınması, Japon birliklerinin bu ülkeden çekilmesi” yönünde bir karar almasını gerekçe göstererek ayrılması (AlmanakTr, 1933) 18 Temmuz 1932’de örgüte üye olan Türkiye tarafından önemli bir mesele olarak görülmemiştir (Köni, 1993: 274). 1933 yılında Japon milliyetçilerin yaptığı bir başka gelişme daha Türkiye tarafından takip edilmiş ancak resmi bir adım atılmamıştır. Temel ilkelerin Batı tipi demokrasiye geçiş ve laiklik ilkesinin benimsenmesi olarak belirlendiği Türkiye Cumhuriyeti bu dönemde Türk Birliği kadar İslam Birliği’ne de mesafelidir. Bu nedenle 1933 yılında II. Abdülhamit’in torunu olan ve saltanatın kaldırılmasından sonra sürgünde yaşayan Şehzade Abdülkerim Efendi’nin Japon milliyetçilerinin daveti ile buraya gitmesi ve yaklaşık bir yıl Japonya’da kalması Türkiye’yi rahatsız etmiştir. Türk Büyükelçiliği gayri resmi olarak yaşanan bu duruma olan itirazını da dile getirmiştir. Japon milliyetçileri aslında Şehzade Abdülkerim Efendi ile temas kurarak onun siyasi gücü üzerinden Rusların on dokuzuncu yüzyılın sonlarından itibaren kontrol altına aldığı Türkistan coğrafyasındaki Japonya’ya bağlı bir “İslam Devleti” kurmak istemişlerdir. Japon milliyetçileri bu şekilde hareket etse de Japon Dışişleri Bakanlığı bu tür bir hamlenin Türkiye tarafında yaratacağı rahatsızlığın farkında olduğundan Şehzade Abdülkerim Efendi’nin Japonya’yı terk etmesinin daha doğru olacağına ilişkin bir rapor kaleme almıştır (Esenbel, 2002: 278). Bu durum gerçekten de Türkiye tarafından rahatsız edici bulunmuştur. Ancak Japon milliyetçilerinin hedeflerini gerçekleştirememeleri ve 1934 yılında yaşanan Türk-Japon yakınlaşması bu hususun iki ülke arasında bir krize dönüşmesini engellemiştir.

4 Nisan 1934’de Türkiye ile Japonya arasında ticaret ve denizcilik antlaşması imzalanmıştır. Japonya’nın Rusya ile ilişkilerinin gerildiği ve bu ülkenin Orta Asya’daki Türk topluluklarına doğru hamle yapma ihtimalinin tartışıldığı bir atmosferde Türkiye’nin yine de Japonya ile yakınlaşması Rusya’yı tedirgin etmiştir (Ulusan, 2017: 548). İkinci Dünya Savaşı başladığında ise Japonya bu savaşta aktif bir taraf olarak pozisyon alırken, Türkiye savaş dışı kalabilmek için olağanüstü gayret sarf etmiştir. 1945 yılında savaşın sonuna geldiğinde Türkiye’nin artık tavrını net bir şekilde ortaya koyması ihtiyacı belirlediğinden, Ocak ayında ülke önce Japonya ile olan ilişkisini kesmiş, ardından Şubat ayında sembolik de olsa Japonya ve Almanya’ya karşı savaş ilan etmiştir. Türkiye’nin bu hamlesinde savaş sonrasında uluslararası sistem yeniden düzenlenirken sistem dışı kalmak istememesinin etkisi büyüktür. Bu sırada zaten Türkiye’de Japon işadamları bulunmadığı gibi, Japonya Seyahat Acente Ofisi ve Enformasyon Ofisi kapatılmalı iki yıl geçmiştir (Aybay, 2002: 298). Bu sebeple savaş ilanı ile değişen bir şey yoktur. Türkiye 8 Eylül 1951’de Japonya barış antlaşmasını imzaladıktan sonra 1952 yılının Haziran ayında yeniden Japonya’da elçilik açmıştır. Japonya ise Türkiye’de yeniden büyükelçilik açmak için Mayıs 1953’ü beklemiştir. 1965’e geldiğinde ise Japonya İstanbul’da bir konsolosluk açmıştır (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2021a).

1945 ile 1951 yılları arasında Japonya ABD işgali altında tutulmuş, atılan iki nükleer bomba ülkenin kaderini sarsmış ve ülkede bulunan ABD Generali Mac Arthur kritik karar alıcı olmuştur. Bu süreçte Japonya savaş tazminatı ödemeye mahkûm edilmiş ve ülkenin ağır sanayiye yönelmesi ve endüstriyel açıdan gelişmesi engellenmek istenmiştir (Palacioğlu, 2018: 83). Bu nedenle Türk-Japon ilişkilerinin bu şekilde işlemesi olağandır.

IV. SOĞUK SAVAŞ ESNASINDA İKİ ÜLKENİN BİRBİRLERİNE KARŞI TAVRI

8 Şubat 1955’de Türkiye ile Japonya arasında bir ticaret antlaşması imzalanmış ve Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) bir kanun ile antlaşmayı onaylayarak, 3 Ocak 1956’da yürürlüğe sokmuştur. Böylelikle Türkiye Japonya’ya buğday, pamuk, tuz ve krom göndermiş, Japonya ise Türkiye’ye makine aksamaları, demir, çelik ve kimyevi gübre ve mamuller ihraç etmiştir (TBMM Tutanaklar, 1956). Türkiye, Japonya’dan olan 2,5 milyon dolarlık alacak temin etmek istemiştir (Milliyet Gazetesi, 1956: 1). Japonya hızla kalkınma planlarını yürürlüğe koymaya başlamıştır. Ülkede bu süreçte siyasal istikrar sağlanmış ve Liberal Demokrat Parti bu tarihten 1990’lı yılların ortasına kadar tek başına siyasal iktidara hâkim olmuştur. Bunun dışında Keiretsu adı verilen büyük şirketler ve Japon bürokrasisi ülkenin endüstrileşmesine büyük katkı sağlamıştır (Ateş, y.y.).

Türkiye-Japonya ilişkilerinde en önemli gelişme; Başbakan Adnan Menderes’in Uzak Doğu gezisi kapsamında 20-25 Nisan 1958’de Japonya’ya resmi ziyarette bulunmasıdır. Bu ziyarette Başbakan Menderes’e Japonya’nın en büyük nişanı ve fahri doktorluk unvanı verilmiştir (Milliyet Gazetesi, 1958: 1). Ziyarette özellikle iki ülke arasındaki iktisadi ilişkilerin ivmelendirilmesi ve bir kültür antlaşmasının tesisi üzerinde durulmuştur. Başbakan’ın ardından 1959’da dönemin Savunma Bakanı Ethem Menderes ve Meclis Başkanı Refik Koraltan ayrı zamanlarda Japonya’ya resmi ziyarette bulunmuştur (Turp, 2020: 660).

23-27 Aralık 1965’de 11 kişiden oluşan Japon ticaret heyeti Türkiye’ye ziyarette bulunmuştur. Heyet Başkanı Shigeo Horie görüşmelerin ertesinde ülkesine dönerken yaptığı açıklamada cumhurbaşkanı, bakanlar ve bürokratlar ile olan temaslarından duydukları memnuniyeti dile getirmiştir. İki ülkenin arasında fiziksel mesafeler olsa da iki tarafın daha sıkı bağlar kurabileceğine de vurgu yapmıştır (Dışişleri Bakanlığı Belleteni, 1965: 55-56). 16 Nisan 1966’da Köy İşleri Bakanı Sabit Osman Avcı Japonya’ya resmi ziyarette bulunmuştur (Dışişleri Bakanlığı Belleteni, 1966a: 58). Japonya Türkiye’ye o dönemin en önemli sorunu olan Kıbrıs Türkleri meselesinde destek olmuştur. Örneğin Haziran 1966’da BM Kıbrıs Barış Gücü’nün görev süresinin uzatılması hakkında hazırlanan karar tasarısına Japonya da destek vermiştir (Dışişleri Bakanlığı Belleteni, 1966b: 58). BM Genel Kurulunda da Japon delegeler soruna barışçıl yollardan çözüm bulunması gerektiğinin altını çizmiştir (Dışişleri Bakanlığı Belleteni, 1966c: 24).

Başbakan Süleyman Demirel 25 Ocak 1968’de ülkenin dış politika ilkeleri ile ilgili yaptığı basın açıklamasında Türkiye’nin kalkınma projelerine Japonya’nın verdiği destekten söz etmiştir (Dışişleri Bakanlığı Belleteni, 1968a: 54). Japonya 1 Şubat 1968’de Kıbrıs Barış Gücü masrafları için 125.000 dolar yardım yapmıştır (Dışişleri Bakanlığı Belleteni, 1968b: 9). 9 Haziran 1968’de dört kişiden oluşan bir Japon heyet yine Türkiye’ye gelip İstanbul, Ankara, İzmir ve Bursa’da ticaret odaları ile görüşükten sonra ülkelerine dönmüştür (Dışişleri Bakanlığı Belleteni, 1968c: 16). Ağustos ayına gelindiğinde Gümrük ve Tekel Bakanı İbrahim Tekin hem ABD’ye hem de Japonya’ya inceleme gezisi yapmıştır (Dışişleri Bakanlığı Belleteni, 1968d: 18). 1968 yılında iki ülke arasında yapılan bir diğer önemli diplomatik temas Japonya’nın eski Başbakanlarından Nobusuke Kishi başkanlığında Japon parlamento heyetinin 15-19 Ekim 1968’de Başbakan Süleyman Demirel’in daveti ile Türkiye’ye gelip, boğaz köprüsü yapım çalışmalarını görmeleridir. Japonlar birinci boğaz köprüsünün yapım ihalesini alamamış olsalar da bu taleplerini bir sonraki sefere saklamıştır. Bu görüşmelerde de temel ilke siyasi, ekonomik ve kültürel işbirliğinin yapılması olmuştur (Dışişleri Bakanlığı Belleteni, 1968e: 18-19).

1969 yılına gelindiğinde bu defa Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil Japon hükümetinin daveti ile 13-18 Ocak tarihleri arasında Japonya’ya gitmiştir. Böylelikle Türkiye’den Japonya’ya ilk defa Dışişleri Bakanlığı seviyesinde bir ziyaret yapılmıştır (Dışişleri Bakanlığı Belleteni, 1969a: 5). Bu ziyarette dönemin Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) Müsteşarı olan Turgut Özal da hazır bulunmuştur. Japon Dışişleri Bakanı Kiichi Aichi görüşmelerde; “Asya’nın batısında Türkiye, doğusunda Japonya istikrar unsuru olarak dünya barışına hizmet etmektedir.” demiş ve Türkiye ile daha yakın ilişki kurmak isteklerini dile getirmiştir (Dışişleri Bakanlığı Belleteni, 1969a: 19). Görüşmelerin ardından 18 Ocak’ta bir ortak bildiri yayınlanmıştır. Bu bildiri de Türkiye’nin Japonya’nın boğaz köprüsü finansmanına katılmasından duyacağı memnuniyetten bahsedilmiştir. Japon Dışişleri Bakanı da ülkesinin projeye olan ilgisinden söz etmiştir. Dışişleri Bakanı Çağlayangil, ziyaret esnasında Japon sanayiciler ve iş adamları ile de görüşme fırsatı bulmuş ve Osaka’da fahri konsoloslukun açılışını gerçekleştirmiştir. 21 Ocak’ta Dışişleri Bakanı Çağlayangil basına konuyla ilgili bir demeç vermiş ve Japonya ile neden ekonomik ilişkilerin ivmelendirilmesinin tam olarak sağlanamadığını açıklamıştır. Dışişleri Bakanı’na göre bunun sebeplerinden birisi taraflar arasında hangi alanlarda işbirliği yapılabileceğine ilişkin bilgi eksikliğinin bulunmasıdır. İkinci sebep ise Japonların dış kredi sisteminin Türk ekonomik sistemine uyuşmamasıdır (Dışişleri Bakanlığı Belleteni, 1969a: 51-53). 3-22 Eylül 1969’da ise Japon Eğitim Bakanlığı’nın öncülüğünde aralarında öğretmen ve özel sektör temsilcilerinin de bulunduğu bir iyi niyet heyeti Ortadoğu turuna çıkmış iken Türkiye’ye

de uğramıştır (Dışişleri Bakanlığı Belleteni, 1969b: 11). Dolayısıyla aslında iki ülke farklı birimler nezdinde de birbirini tanıma istenci geliştirmiştir.

Türk hükümetinin daveti üzerine 1 Mart 1970'de özel sektör temsilcilerinin ağırlıklı olduğu bir Japon ticaret heyeti Türkiye'ye gelmiştir. Heyette Eski Sanayi Bakanı Shinzi Ohya da bulunmuştur. Türk yetkililer Japon heyetine madencilik, gemi inşası, demir ve çelik, petrokimya, elektronik, gıda sanayi ve makine imalatı gibi alanlarda yatırım yapılmasına öncelik verdiklerini ifade etmiştir (Dışişleri Bakanlığı Belleteni, 1970a: 11). Japonya bu yıl da Kıbrıs konusunda destek olmaya devam etmiş ve 3 Nisan'da BM'de Kıbrıs barış gücü harcamalarına 50.000 dolarlık yardımda bulunma kararı almıştır (Dışişleri Bakanlığı Belleteni, 1970b: 61). Japon temsilciler ile temas meyvesini vermiş ve 25 Haziran'da Sanayi Bakanlığı'nın yaptığı açıklamaya göre Japonya'dan iki yıllık bir zaman zarfında demir ve kütük ithal edileceği açıklanmıştır (Dışişleri Bakanlığı Belleteni, 1970c: 109). Türk ve Japon bürokratlar arasında ikili görüşmeler sonraki aylarda da devam ettirilmiştir. Örneğin önce 12-22 Ağustos tarihlerinde bu defa Meclis Başkanı Ferruh Bozbeyle'nin öncülüğünde bir grup parlamento heyeti (Dışişleri Bakanlığı Belleteni, 1970d: 103) ardından ise 17 Ağustos'ta Gümrük ve Tekel Bakanı Ahmet İhsan Binicioğlu Japonya'ya gitmiştir (Dışişleri Bakanlığı Belleteni, 1970d: 107). 5 Eylül 1970'de ise DPT Müsteşarı Turgut Özal başkanlığında bir heyet 10 günlüğüne Japon ekonomi heyetinin davetine karşılık olarak Japonya'ya ziyarette bulunmuştur (Dışişleri Bakanlığı Belleteni, 1970e: 13). Bu farklı düzeylerde temasların yapılma sıklığı iki devletin birbirine verdiği önemi göstermektedir. Üstelik bu temaslar neticesinde Japonya 19 Kasım'da Türkiye'ye 50 milyon dolar kredi tahsis ettiğini, bu rakamın 30 milyonunun baraj yapımına, 20 milyonun ise naylon ve krom fabrikasına ayrılacağını açıklamıştır (Dışişleri Bakanlığı Belleteni, 1970f: 25). Türkiye'nin bu süreçte bir de Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ile katma protokolü imzalamasının ardından dönemin Türkiye Odalar Birliği Genel Sekreteri Behzat Tanır hedefin; "Türkiye'nin ekonomik alanda Avrupa'nın Japonyası" olması potansiyeli olduğundan söz etmiştir (Dışişleri Bakanlığı Belleteni, 1970g: 57).

Bürokratik temaslar 1972'de de devam etmiştir. Bu defa Japon Milli Savunma Bakan Yardımcısı Kyoichi Noro Türkiye'ye 18-21 Haziran arasında gelmiştir (Dışişleri Bakanlığı Belleteni, 1972: 13). Bu yıl yaşanan bir diğer önemli gelişme dönemin Japonya Büyükelçisi olan Şükrü Elekdağ ile Japonya Dış İktisadi İş Birliği Fonu arasında yapılmış olan ve amacı Haliç'e köprü inşa etmek olan 3.312 milyon yen tutarındaki kredi anlaşmasının 23 Haziran'da imzalanmış olmasıdır (Dışişleri Bakanlığı Belleteni, 1972: 16). Bunun ötesinde Japonya bu yıl da Kıbrıs Barış Gücü için 700.000 TL tutarında yardımda bulunmuştur (Dışişleri Bakanlığı Belleteni, 1972: 5).

1973 yılına bakıldığında Türkiye-Japonya ilişkilerine petrol krizinin damgasını vurduğu görülmektedir. Japonya ham petrol ithalatının yaklaşık %78'ini Ortadoğu'dan temin etmektedir ve bu nedenle Japonya için pek çok Ortadoğu ülkesi önemli bir ticari partnerdir. Üstelik petrol krizinin ardından Japonya resmi kalkınma yardımı adı altında ikili anlaşmalar ile bölge ülkelerine finansal açıdan destek olmuştur. Örneğin 1990'da Körfez Krizi çıktığında Japonya ekonomik istikrarın sağlanması için Mısır, Ürdün ve Türkiye'ye 2 milyar dolar yardımda bulunmuştur (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2021b). Japonya ayrıca Soğuk Savaş koşullarına uygun olarak ABD'nin taleplerini de göz önünde bulundurmuş ve hem Sovyet etkisine direnen hem de İran'ın devrim ihracı tehlikesinde bulunan Pakistan, Türkiye ve Afganistan'a yardım etmiştir (Miyagi, 2011: 18).

1980'li yıllarda Japonya Türkiye'nin gündemindeki yerini korumayı başarmıştır. 12 Eylül 1980'de Türkiye'de bir askeri darbe gerçekleşmiş ve yönetim değişikliği olmuşsa da Japonya, ABD ve Avustralya ile birlikte bu durumu anlayış ile karşıladıklarını ve ülkenin sivil siyasete geri döneceğini düşündüklerini ifade etmiştir (Dışişleri Bakanlığı 1981 Tarihçesi, 1983: 23). 16 Ocak 1981'de Türkiye ile Japonya Hükümeti Denizaşırı Ekonomik İş Birliği Kuruluşu arasında, 26 Haziran 1981'de ise Türkiye ile Japonya Eximbank arasında birer kredi anlaşması yapılmıştır (Dışişleri Bakanlığı 1981 Tarihçesi, 1983: 27). 8-11 Şubat 1981'de o dönem Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı olan Turgut Özal bir heyet ile birlikte Japonya'ya resmi ziyarette bulunmuştur (Dışişleri Bakanlığı 1981 Tarihçesi, 1983: 8). 1982'de bu defa Deniz Kuvvetleri Komutanı ve Milli Güvenlik Kurulu (MGK) üyesi Nejat Tümer 14-19 Aralık tarihlerinde Japonya'ya resmi ziyarette bulunmuştur (Dışişleri Bakanlığı 1982 Tarihçesi, 1983: 24). 1983 yılında ise ilk defa bir Japon Dışişleri Bakanı Türkiye'ye ziyarete gelmiştir. Dışişleri Bakanı İler Türkmen Japon Dışişleri Bakanı Shintaro Abe onuruna akşam yemeği düzenlemiştir. 8-9 Ağustos tarihlerinde yapılan bu görüşmelerde iki ülke arasında 65 milyon dolar tutarında bir kredi anlaşması yapılmıştır ve Türkiye Japon yatırımcıları ülkeye çekmeye çabalamıştır. Verilen kredi Altınkaya Barajı ve hidroelektrik santrali için ilk yedi yıl ödemesiz sonra ise on sekiz yıl vadeli olacak şekilde temin edilmiştir (Dışişleri Bakanlığı 1983 Tarihçesi, 1984: 21). Bu kredi, aynı yılın Şubat ayında Japon Eximbank ile Türkiye arasında 45 milyon dolar tutarındaki kredi anlaşmasından sonra yapılan ikinci önemli anlaşmadır (Dışişleri Bakanlığı 1983 Tarihçesi, 1984: 462).

Asya'daki fırsatları gören ve 1980'lerde önemli bürokratik görevler alan Turgut Özal; "Türkiye'yi Ortadoğu'nun Japonya'sı yapmak istediğini" dile getirerek, Japonları örnek model olarak görme eğilimini devam ettirmiştir (Daban, 2017: 86). Türkiye ancak 1983'de sivil siyasete geçiş yapabilmiş ve ülkenin normalleşmesi zaman almıştır. Bu süreçte de Japonya Türkiye ile temasta bulunmaya devam etmiştir. 22 Şubat 1984'de Japonya ile kredi anlaşması, 30 Mart'ta Japon OECF (Deniz aşırı Ekonomik İş Birliği Fonu) ile 4 Nisan'da ise Japon Eximbank ile borç erteleme anlaşmaları yapılmış, 10-13 Temmuz 1984'de Japon Dışişleri Bakan Yardımcısı İsamatsu Kitigawa Türkiye'ye gelmiştir (Dışişleri Bakanlığı 1984 Tarihçesi, 1985: 18, 33-34). 1-10 Aralık 1984'de de bu defa Merkez Bankası Başkanı Yavuz Canevi liderliğinde bankacılardan oluşan bir heyet Japonya'ya gitmiştir (Dışişleri Bakanlığı Belleteni, 1984: 17).

1985 yılına gelindiğinde ikili ilişkilerin duygusal anlamda ivmelenmesine neden olan bir olay yaşanmıştır. İran-İrak Savaşı'nın yaşandığı bir dönemde 18 Mart 1985'de Irak Devlet Başkanı Saddam Hüseyin İran'a hava saldırısı düzenleyeceklerini ve sivil yolcu uçaklarının ayırt edilmeyeceğini duyurmuştur. İran'da vatandaşları bulunan ülkeler hızla onları ülkeden tahliye etmeye başlamış ancak Tahran'da bulunan Japon Nissan fabrikasında görev yapan 215 Japon bir türlü ülkeden çıkış yapamamıştır. O dönem Japonya'nın Tahran Büyükelçisi Yutaka Nomura her ne kadar ülkesinden özel uçak talebinde bulunmuşsa da Japon hükümeti talebe olumsuz yanıt vermiştir. Japon Büyükelçi bu umutsuzlukta Türkiye'nin Tahran Büyükelçisi İsmet Birsal ile temas kurarak, Türkiye'den yardım talebinde bulunmuştur. Başbakan Özal'ın talimatı ile Türk Hava Yolları (THY) bir kurtarma operasyonu düzenlemiş ve 15 Mart'ta yapılan özel bir sefer ile mahsur kalan Japonlar kurtarılmıştır. Böylelikle tarihte yaşanan "Ertuğrul Fırkateyni" olayından sonra bu kurtarma operasyonu iki toplum arasında yakınlık hissinin inşasına katkıda bulunmuştur. Japonlar bu tarihi olayın belgeselini çekerken, Türkiye ise sinema filmi haline getirmiştir³ (Şen, 2018). Bu olayın ardından Türk bürokratlar Japonya'ya gittiklerinde veya Japon bürokratlar Türkiye'ye geldiklerinde Tahran operasyonundan duyulan minnet dile getirilmiştir.

1985 Nisan ayında Japonya'da Dünya Ticaret Fuarı organize edilmiş ve Devlet Bakanı Mesut Yılmaz fuarda Türk haftasının açılışını yapmak maksadıyla Tokyo'ya gitmiştir. Mesut Yılmaz bu ziyaretinde üst düzey bürokratlar ile temasta bulunmuş ve Japonya'nın enerji ve telekomünikasyon alanlarında Türkiye'ye yatırım yapmak istekleri olduğunu görmüştür. Ona göre Japonya Ortadoğu'ya yatırım yapmak için Türkiye'ye adeta bir merkez gibi görmektedir (Dışişleri Bakanlığı Belleteni, 1985a: 21-22). Bu ziyaretten kısa bir süre sonra 19-22 Mayıs tarihleri arasında bu defa Turgut Özal başbakan olarak Japonya'ya gitmiş ve Başbakan Yasuhiro Nakasone, Dışişleri Bakanı Abe, Ticaret ve Sanayi Bakanı Murata, İnşaat Bakanı Y. Kibe ile görüşme fırsatı bulmuştur. Başbakan Özal aynı zamanda Japon İmparatoru Hirohito tarafından da ağırlandırılmıştır. Bu görüşmelerde en kritik gelişme Devlet Bakanı Ahmer Karaevli ile Japon Dışişleri Bakanı Abe arasında ikinci boğaz köprüsünün inşası için 21 Mayıs 1985'de bir anlaşma yapılmış olmasıdır. Görüşmelerde iki devlet arasında karma ekonomik komisyonların kurulması, çifte vergilendirmenin engellenmesi ve yatırım olanaklarının artırılması için anlaşmalar yapılması konuları gündeme gelmiştir. İster istemez bu diplomatik temaslarda o dönemin en ciddi sorunu olan İran-İrak Savaşı ve bölgesel gelişmelerden de söz edilmiştir (Dışişleri Bakanlığı Belleteni, 1985b: 6). 1986 yılında Şarık Tara'nın kurucu başkan olarak yer aldığı Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK)-Türkiye-Japonya İş Konseyi kurulmuş ve 17 Ekim 1986'da aktif olarak faaliyetler yürütmeye başlamıştır (DEİK, 2021a). 17-18 Mart 1987'de Türk-Japon İş Konseyi ilk toplantısını İstanbul'da düzenleyebilmiştir (Dışişleri Bakanlığı 1987 Tarihçesi, 1988: 12). 1987 yılında da temaslar devam etmiş, 20-24 Nisan 1987'de Dışişleri Bakanı Vahit Halefoğlu (Dışişleri Bakanlığı 1987 Tarihçesi, 1988: 14), 19-26 Haziran 1987'de ise Bayındırlık ve İskân Bakanı Safa Giray bu defa Japonya'ya ziyarette bulunmuştur (Dışişleri Bakanlığı 1987 Tarihçesi, 1988: 21).

1990'a bakıldığında iki tarafın da 1980'li yıllardaki gibi iktisadi ilişkileri geliştirme isteğinde olduğu görülmektedir. Bu süreçte Ortadoğu'da yaşanan en önemli siyasal kriz Körfez Savaşı'dır. Bu kriz, Türkiye'ye ciddi iktisadi kayıplar yaşatmış ve Japonya bu süreçte Türk ekonomisine yardımcı olmaya çalışmıştır. 1990'da Türk-Japon ilişkilerinin yüzüncü yılı olması münasebetiyle çeşitli organizasyonlar yapılmış ve Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın eşi Semra Özal bu kapsamda yapılan Osaka'daki Türk haftasına 4-6 Haziran tarihlerinde katılmıştır. 22-23 Ağustos'ta bu defa Japon Dışişleri Bakanı Taro Nakayama, 6-12 Eylül'de Japon kraliyet ailesinden Prens Tomahito Mikasa ve eşi, 4-6 Ekim'de ise Başbakan Toshiki Kaifu Türkiye'ye resmi ziyarette bulunmuştur. Böylelikle ilk defa bir Japon Başbakan Türkiye'ye gelmiştir. 10-16 Kasım 1990'da Turgut Özal

³ 2019 yılında gösterime giren Türk yapımı "Yuvaya Dönüş" filmi Hakan Kurşun'un yönetmenliğinde çekilmiştir. Film aynı zamanda Japonya'da da gösterime girmiştir. Bir başka önemli film ise 2015 yılında bu defa Türk-Japon ortaklığı ile çekilen hem Ertuğrul Fırkateyni hem de 1985'deki kurtarma operasyonunu anlatan Türk ve Japon oyuncuların yer aldığı "Ertuğrul 1890" isimli filmidir. Filmin yönetmeni Mitsutoshi Tanaka'dır. Filme T.C. Kültür Bakanlığı da destek vermiştir.

Cumhurbaşkanı sıfatı ile bir kez daha Japonya'ya gitmiş ve İmparator Akihito'nun taç giyme seremonisine iştirak etmiştir (Dışişleri Bakanlığı 1990 Tarihçesi, 1991: 60, 76, 82, 95). Böylelikle ilişkilerin yüzüncü yılı kutlamaları esnasında aslında iki ülkeden de üst düzeyli bürokratik temaslar yapılmıştır.

V. 1990'LARDAN 2000'LERE İKİ ÜLKE ARASI DİPLOMATİK TEMASLAR

1991 yılında Türkiye Haliç Köprüsü'nün onarımı ve genişletilmesi projesini Japonlara vermek istemiş ve bir anlaşmanın imzalanması için Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarı Namık Kemal Kılıç 3-11 Nisan tarihlerinde Japonya'ya gitmiştir. 5 Nisan'da taraflar arasında Türkiye'ye ciddi miktarda para akışı sağlayacak olan dördüncü program kredi anlaşması imzalanmıştır (Dışişleri Bakanlığı 1991 Tarihçesi, 1992: 28). 26-28 Eylül 1991'de Antalya'da Türk-Japon İş Konseyi 5. Toplantısı yapılmış (Dışişleri Bakanlığı 1991 Tarihçesi, 1992: 51), 1992 yılında ise iki ülke arasında çifte vergilendirmenin önlenmesi için müzakere görüşmeleri gerçekleştirilmiştir. 2-8 Kasım 1992'de Japonya Denizaşırı Ekonomik İş Birliği Fonu Başkanı Akira Nisigaki Türkiye'ye resmi ziyarette bulunmuştur (Dışişleri Bakanlığı 1992 Tarihçesi, 1994: 74). 24 Kasım'a gelindiğinde Türkiye, iki ülke arasında 12 Kasım'da imzalanan yatırımların karşılıklı teşviki ve korunması anlaşmasını onaylamıştır (Dışişleri Bakanlığı 1992 Tarihçesi, 1994: 76). Hatta 28 Kasım-5 Aralık tarihlerinde Başbakan Süleyman Demirel, Devlet Bakanı Cavit Çağlar ve Dışişleri Bakanı Hikmet Çetin'in de yer aldığı bir heyetle Japonya'ya ziyarette bulunmuştur (Dışişleri Bakanlığı 1992 Tarihçesi, 1994: 82). Türkiye bu dönemde yeni uluslararası sistemin üç odağı olarak ABD, Avrupa Toplulukları ve Japonya'yı görmektedir ve bu nedenle 1990'lı yıllarda Japonya ile ilişkileri ivmelendirmeye çalışmasının ardında bu bakış açısı yatmaktadır (Dışişleri Bakanlığı 1992 Tarihçesi, 1994: 111). Zaten Japonya'nın da Ortadoğu bölgesine olan ilgisi artmıştır.

Japonya Türkiye'ye sadece iktisadi açıdan yaklaşmamakta ve kültürel anlamda da yatırımlar yapmaktadır. Örneğin Japonya 1991'de Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi Japon Dili Kürsüsünde dil laboratuvarı kurulabilmesi için 38 milyon yen, 1992 yılında Ankara Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü'ne teçhizat temini için 50 milyon yen ve 1993 yılında da Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'na 49 milyon yen tutarında hibe yoluyla teknik yardım yapmıştır (Dışişleri Bakanlığı 1993 Tarihçesi, 1994: 350). 1994 yılında da Japonya'dan Türkiye'ye bürokratik temaslar devam etmiştir. 27-29 Mart tarihlerinde Japon Dışişleri Bakan Yardımcısı Hiroshi Fukuda resmi ziyaretle Türkiye gelmiştir (Dışişleri Bakanlığı 1994 Tarihçesi, 1994: 143). Hatta 1994'de Japonya bir adım daha atmış ve Japon Uluslararası İş Birliği Ajansı (JICA) Ankara'da bir büro kurarak, iki ülke arasındaki etkinlikleri buradan yürütme kararı almıştır (Dışişleri Bakanlığı 1994 Tarihçesi, 1994: 296).

1995 yılının en önemli gelişmesi Başbakan Tansu Çiller'in yanına Dışişleri Bakanı Murat Karayalçın'ı da alarak bir heyetle birlikte Japon Başbakan Tomiichi Murayama'nın daveti ile 26 Şubat-1 Mart tarihleri arasında Japonya'ya resmi ziyarette bulunmasıdır. Yola çıkmadan önce yaptığı basın açıklamasında Başbakan Çiller yaklaşık son yirmi yıllık süreçte iki ülkenin finans hacminin 18 milyar dolar civarında olduğuna, Japonya Asya'nın yükselen gücü olduğu için Türkiye'nin yakın ilişki geliştirme ihtiyacı hissettiğine ve iki ülkenin aslında araştırma, eğitim ve teknoloji transferi alanlarında daha fazla işbirliği yapması gerektiğine dikkat çekmiştir. Japonya o dönem Türkiye'ye fazlaca finansman sağlayan ülkeler arasındadır. Türkiye'nin AB ile Gümrük Birliği çerçevesinde yeni bir iktisadi sayfa açtığı dönemde Başbakan Çiller bizzat Japonya'ya giderek aslında bir yandan da bu sürecin Japon yatırımcıları etkilememesini sağlamaya çalışmıştır (Dışişleri Bakanlığı 1995 Tarihçesi, 1995: 233).

2-4 Mayıs 1996'da Japon Dışişleri Bakanı Yukihiko İkedo Türkiye'yi ziyaret ederken, 5-8 Haziran'da Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Onur Öymen Japonya'ya gitmiştir (Dışişleri Bakanlığı 1996 Tarihçesi, 1996: 41). Müsteşar Öymen burada Beşinci Türk-Japon Siyasi Danışma toplantısına katılmıştır. Öte yandan 24 Temmuz'da Japonya'nın Nigata eyaletinde Türk kültür kasabası kurulmuş ve Kültür Bakanı İsmail Kahraman'ın da katıldığı bir törenle açılışı yapılmıştır. Tematik köyün özelliği içerisinde kapalıçarşı, müze ve Türk yemeklerinin olduğu restoranların olması ve böylelikle Türk kültürünün Japonya'da tanıtımına katkı sunmasıdır (Dışişleri Bakanlığı 1996 Tarihçesi, 1996: 54). Bu gelişmelerin dışında 1990'lı yıllar İstanbul'da su sorununun yaşandığı bir dönemeçtir ve Japonya Japon Denizaşırı Ekonomik İş Birliği Fonu'ndan İstanbul'a su getirecek projelere fon tahsis etmek için kredi anlaşması yapılmasını sağlamıştır (Dışişleri Bakanlığı 1996 Tarihçesi, 1996: 74).

Japonya'nın Türkiye'ye verdiği bir başka destek 1999 yılına aittir. Japonya, Kayseri Erciyes Üniversitesi Japon Dil ve Edebiyatı Bölümü'nde Japonca dil laboratuvarı tesis edilmesi amacıyla ve bir de İstanbul boğazı tüp geçit inşaatı projesi için Türkiye ile anlaşma imzalamıştır (Dışişleri Bakanlığı 1999 Tarihçesi, 1999: 80, 86). Ayrıca bu yıl Türkiye'de İzmit depremi yaşanmış ve Japon Dışişleri Bakanı Masahiko Komura bu felaketin ardından 19 Ağustos'ta Türkiye'ye gelen ilk dışişleri bakanı olmuştur. Japonya hem hibe hem de ihtiyaç malzemeleri yardımında bulunmuştur (Dışişleri Bakanlığı 1999 Tarihçesi, 1999: 86).

VI. 2000'Lİ YILLARDA TÜRKİYE VE JAPONYA: KÜLTÜREL TEMASLAR VE İKTİSADİ PROJELER

2000'li yıllara kadar Japonya, Türkiye'nin Asya-Pasifik'te en fazla ticaret yaptığı ülke idi. Ancak 2000'li yıllardan itibaren Çin'in yükselen bir grafik çizmesiyle birlikte Türkiye bu ülke ile iktisadi ilişkilerini geliştirmiş ve Japonya Türkiye için ikinci sıraya gerilemiştir (DEİK, 2021b). Ancak iki ülke ilişkileri geliştirmek için temaslarda bulunmaya devam etmiştir.

2000 yılında İzmit depremi sonrasında bölgenin yeniden imarı esnasında kullanılması için Japon Uluslararası İşbirliği Bankası kredi anlaşması temin etmiştir (Dışişleri Bakanlığı 2000 Tarihçesi, 2000: 7). Japonya bir kez daha Türkiye'ye destek olmuştur. Ayrıca Japonya bu yıl da Türkiye'de yerel projelere hibe yardımında bulunmuştur (Dışişleri Bakanlığı 2000 Tarihçesi, 2000: 26). Öte yandan Dışişleri Bakanı İsmail Cem 5-9 Nisan 2000'de Japonya'ya gitmiş, burada "Türkiye-Japonya Ortak Eylem Planı" hazırlanmıştır (Dışişleri Güncesi, 2000: 65). Depremi ardından Japonya'dan getirilen prefabrikler ile bu defa Türkiye Adapazarı'nda Türk-Japon Köyü oluşturulmuş ve Japon Dışişleri Bakan Yardımcısı Ichita Yamamoto bu projenin açılışı için 7-9 Şubat tarihlerinde Türkiye'ye gelmiştir (Dışişleri Bakanlığı 2000 Tarihçesi, 2000: 85).

2000'li yılların ilk on yılında uluslararası sistemde çok önemli gelişmeler yaşanmış ve bu durum Türkiye ve Japonya'nın dış politikalarını etkilemiştir. 11 Eylül 2001'de ABD'ye yapılan terör saldırıları, aynı yıl Afganistan'a yapılan askeri operasyon ve 2003 yılında Irak'a yapılan müdahale Türkiye ve Japonya'nın Ortadoğu politikalarını gözden geçirmelerine yol açmıştır. Japonya ve Türkiye başta BM Örgütü olmak üzere uluslararası organizasyonlarda uyum içerisinde çalışmış, ikisi de Afganistan ile yakından ilgilenmiştir. Örneğin Japonya Afgan polisinin Türkiye'de eğitilmesi projesine katkıda bulunmuştur. Japon Uluslararası Yardım Kuruluşları, Türkiye ile bu hususta yapılan İşbirliğinin Japonya'nın uluslararası sistemde barışı koruma politikasının bir uzantısı olarak görülmesi gerektiğini belirtmiştir (Pehlivan Türk, 2011: 108-109). Bunun dışında 2002 yılında Güney Kore ile Japonya'nın birlikte düzenlediği Dünya Kupası'nda Türkiye dünya üçüncülüğü aldığı için Japon halkı Türkiye A Milli Futbol Takımına destek göstermiştir. Bu olay da iki halk arasındaki dostane ilişkilere örnek teşkil etmektedir.

2003 yılında açıklanan 59. Hükümet Programı'nda Başbakan Erdoğan, Çin Halk Cumhuriyeti ve Japonya ile ilişkilerin daha ileri götürülmesini istediklerini ve bu yılın Japonya'da "Türk Yılı" olarak kutlanacak olmasının da bu istencin somut göstergesi olduğunu belirtmiştir (Resmi Gazete, 2003). Nitekim bundan sonraki süreçte yaşananlar hükümetin Japonya ile siyasi ve iktisadi ilişkileri geliştirme politikasına uygun olmuştur.

2003 yılı Japonya'da "Türk Yılı" olarak kutlanması nedeniyle önemlidir. Kültür Bakanlığı tarafından yıl boyunca uluslararası kitap fuarı, sufi müzik dinletisi ve sema gösterisi, modern Türk resimleri sergisi, ebru, hat, minyatür gibi Türk süsleme sanatı sergileri, Türk filmleri haftası ve halk dansları gösterisi gibi Türk kültürünün Japon halkına tanıtılmasına ilişkin önemli faaliyetler yapılmıştır (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2003).

11-14 Nisan 2004'de Japon hükümetinin daveti üzerine Başbakan Recep Tayyip Erdoğan yanına Ekonomi Bakanı Ali Babacan, Ulaştırma Bakanı Binali Yıldırım, Sağlık Bakanı Recep Akdağ ve Kültür ve Turizm Bakanı Erkan Mumcu ve 150'ye yakını işadamları olmak üzere yaklaşık 300 kişilik bir katile ile Japonya'ya resmi ziyarette bulunmuş ve hem Prens Tomohito Mikasa, hem de Japon Başbakan Junichiro Koizumi ile görüşme fırsatı bulmuştur. Bunun 2002 yılında AK Parti iktidara geldiğinden beri Başbakanlık düzeyinde bu ülkeye yapılan ilk ziyaret olması ve son dokuz yıldır Türk Başbakanlarının Japonya'ya gitmemiş olmaları nedenleriyle bu görüşme önem arz etmiştir. Temaslarda iki ülke Irak meselesi hakkında da fikir teatisinde bulunabilmiştir. Japonya, Irak'ın Amerikan müdahalesi sonrasında yeniden imarı ile yakından ilgilenmiştir ve Türkiye Japonya'ya bu hususta yardım sağlayabileceğini belirtmiştir. Türkiye aynı zamanda Irak'ta rehin tutulan 3 Japon vatandaşı ile ilgili bilgi paylaşımı teklifinde de bulunmuştur (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2004). Gerçekten de Japonya o dönem Irak meselesi ile yakından ilgilenmiştir ve bu yüzden Türkiye ile bu alanda işbirliği Japonya'nın çıkarına olmuştur. İki ülke arasındaki bu temas iktisadi açıdan da önem arz etmiştir. Zira Başbakan Erdoğan bu ziyarette Japonya'yı "ekonomik açıdan dost ülke" olarak tanımlamış ve bu ziyareti Türk girişimcilerinin yurtdışına yatırım yapmaları açısından önemli gördüğünü belirtmiştir. İki ülke sadece ticari değil, kültürel ilişkileri de geliştirme isteği duyduklarını belirtmiştir. Dahası Başbakan Erdoğan Japonya'da bulunduğu sırada İtochu Şirketi'nin, Ishikawajima Harima Ağır Sanayi Şirketi'nin ve Mitsubishi Şirketi'nin üst düzey temsilcileri ile de görüşmüş ve yatırım olanakları hakkında fikir alış-verişinde bulunmuştur (Kurumsal İletişim Başkanlığı, 2019a: 181-182). 13 Nisan 2004'de Tokyo'daki Türk-Japon İş Konseyi'nin toplantısına da katılan Başbakan Erdoğan iki ülkedeki özel şirketlerin beraber girişimde bulunmalarını ve Türk ihracat mallarının Japonya'ya ulaşması konusunun kolaylaştırılması ile iki ülke arasında Türkiye aleyhine olan ticaret açığının kapatılmasına yönelik arzusunun dile getirmiştir (Kurumsal İletişim Başkanlığı, 2019a: 185-186).

2005 yılında bu adımlar meyvesini vermiş ve Japonya İş Federasyonu (Nippon Keidanren) 6 Eylül'de İstanbul'a gelerek, Başbakan Erdoğan ile görüşmüştür. Başbakan Erdoğan Türkiye'nin Japon yatırımcıları da ülkeye çekebilmek için Haziran 2003'de yürürlüğe soktuğu yeni yabancı yatırımcılar yasasına dikkat çekmiş, Türk ekonomisinin büyüme eşiğinde olduğunu vurgulamış ve Türkiye'de Toyota gibi Japon firmaların bulunmasına gönderme yaparak, yeni girişimlere ülkenin açık olduğunu ifade etmiştir. Hatta Başbakan Erdoğan, Japonya'nın Türkiye ile Kafkasya ve Ortadoğu'da ortak yatırımda bulunabilecekleri önerisini dile getirmiştir (Kurumsal İletişim Başkanlığı, 2019b: 17-18).

Ocak 2006'da bu sefer Japon Başbakan Shinzo Abe Türkiye'yi ziyarete gelmiştir. Yaklaşık on beş yıllık bir aradan sonra ilk defa Japonya Başbakanlık düzeyinde bir heyetle Türkiye'ye gelmektedir. Japon Başbakan onuruna verilen akşam yemeğinde konuşma yapan Başbakan Erdoğan iki ülke arasında işbirliği yapmanın faydalarını 2005 yılında yapılan Dubai metro ihalesini Türk ve Japon firmalarından oluşan bir konsorsiyumun almasını örnek göstererek açıklamış ve Türkiye'nin yeni işbirliklerine hazır olduğunu vurgulamıştır (Kurumsal İletişim Başkanlığı, 2019b: 108).

Türkiye ve Japonya 2000'li yıllarda askeri alanda da işbirliği politikası geliştirmişlerdir. 2007 yılında iki ülke aralarında bir güvenlik diyalogu başlatmış ve Aden Körfezi'nde korsanlıkla mücadele amacıyla ortak tatbikat gerçekleştirmişlerdir (Pehlivan, 2011: 110).

3-8 Haziran 2008'de Cumhurbaşkanı Abdullah Gül yanında eşi, Devlet Bakanları Kürşad Tüzmen, Mehmet Şimşek ve aralarında Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) Başkanı Rifat Hisarcıklıoğlu'nun da yer aldığı bir grup işadamı ve bürokrat ile beraber Japonya'ya giderek, Turgut Özal'dan sonra bu düzeydeki ilk ziyareti gerçekleştirmiştir. Buradaki resmi temaslarında Cumhurbaşkanı Gül, İmparator Akihito ve eşi İmparatoriçe Miçiko, Başbakan Yosuo Fukuda gibi üst düzey siyasi kişiler ile görüşmenin yanı sıra Türkiye için kilit önemde olan ve ülkeye önemli yatırımlar yapmış bulunan Japon firmalarının temsilcileri ile de yan yana gelmiş ve Türk-Japon İş Konseyi toplantısına katılmıştır (Gül, 2008). 2009'da ise bu defa Başbakan Yardımcısı Ali Babacan, TOBB Başkanı Hisarcıklıoğlu ve bir grup işadamı 27-29 Ekim tarihlerinde Tokyo'ya gidip, 17. Türk-Japon İş Konseyi toplantısına katılmışlardır (TOBB, 2009: 32).

2010 yılı Türkiye-Japonya ilişkilerinin geliştirilmesi için önemli kültürel adımların atıldığı bir süreç olmuştur. Bu yıl ilişkilerin 120. yılı olması nedeniyle Türkiye'de Japonya yılı ilan edilmiş ve ülke genelinde organizasyonlar düzenlenmiştir. Bir yandan Japon kültürünün tanıtılması için Japonya Dışişleri Bakanlığı tarafından Ankara ve İstanbul'da kimono, dans ve moda gösterisi düzenlenmiş, tiyatro, keman konseri, kiraz ağacı dikilmesi etkinliği, Japon film festivali, uluslararası sempozyumlar ve seyahat fuarı düzenlenmiştir. Japonya Havayolları Dergisi Türkiye Özel Sayısı çıkartmıştır. Japon Deniz Öz Savunma Kuvvetleri Eğitim Filosu Mersin'i ziyaret etmiştir. İstanbul'da bir de Japon-Türk İş Dünyası ve Ticaret Sempozyumu yapılarak, iki ülkenin iktisadi ilişkilerini ivmelendirebilmesi için fırsatlar konuşulmuştur (Türkiye Japonya Büyükelçiliği, 2010).

İki ülke arasında temaslar sadece Dışişleri ya da Kültür Bakanlıkları seviyesinde olmamış örneğin Japon Deniz Kuvvetleri Komutanı Amiral Masahiko Sugimoto 3-6 Şubat 2011 tarihleri arasında Türkiye'ye gelmiş ve Amiral Eşref Uğur Yiğit ile görüşmüştür. Dolayısıyla iki ülke sadece siyasiler düzeyinde değil, kolluk kuvvetleri düzeyinde de birbiri ile temaslarda bulunmuş ve güvenlik meselelerini görüşmüştür.

Öte yandan İstanbul boğazının altına döşenen raylı sistem Marmaray ve Osmangazi Köprüsü Japon mühendislerin katkıları ile bu süreçte tamamlanan iki önemli projedir. Hatta Japonya, Türkiye'nin Sinop'ta inşa etmeyi planladığı nükleer santral ihalesi ile de ilgilenmiş ve Fransızların yanı sıra teklif sunmuştur. İhaleyi hangi firmanın aldığı o sıra netleşmemişken, yaklaşık yedi yıldır Başbakanlık düzeyinde bir ziyaret de yapılmamışken, 2013 yılında Japon Başbakan Shinzo Abe Türkiye'ye gelmiştir (TRT Haber, 2013). Üstelik Japon Başbakan 2013 yılında hem Mayıs, hem de Ekim ayında iki defa Türkiye'ye gelmiş, ikinci gelişinde Marmaray'ın açılışına katılmıştır. Görüşmeler neticesinde yayımlanan ortak bir bildiri ile ilişkiler stratejik ortaklık seviyesine yükseltilmiştir. Hatta Sinop Nükleer Enerji Santrali inşasında Japonya ile anlaşmaya varılmıştır. İki ülkenin özel firmalarının yatırım olanaklarının artırılması için de görüşmeler yapılmıştır (Anadolu Ajansı, 2013).

2014 ve 2015 yıllarında bu defa Başbakan Erdoğan Japonya'yı ziyaret etmiştir. 2014 yılında ilk yurtdışı temaslarını Uzakdoğu ülkelerine yapmayı kararlaştıran Başbakan Erdoğan 5-11 Ocak tarihleri arasında sadece Japonya değil, Singapur ve Malezya'ya da gitmiş ve yanına yine bürokratlar ve işadamlarını almıştır. İki ülke son dönemde sıklıkla üst düzey ziyaretler gerçekleştirdiği halde aralarında ticaret hacmi o dönem hala 4 milyar doların altında olduğu için taraflar arasında bir Serbest Ticaret Anlaşması yapılması görüşmelerde ele alınan önemli gündem maddelerinden biri olmuştur. Bunun dışında iki lider Suriye, Mısır, Yemen ve Libya'daki gelişmeler ile

Asya’da yaşanan problemleri de ele almıştır (TRT Haber, 2014). Aynı zamanda Başbakan Erdoğan Türk-Japon Üst Düzey Yöneticiler Forumu’na da iştirak etmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2014).

7-8 Ekim 2015’de Cumhurbaşkanı olarak Japonya’ya giden Erdoğan, İmparator Akihito, Başbakan Shinzo Abe, Temsilciler Meclisi Başkanı Tadamori Oshima ve Japonya-Türkiye Parlamentolararası Dostluk Grubu Başkanı Toshihiro Nikai ile görüşebilme fırsatı bulmuştur. Cumhurbaşkanı Erdoğan Türkiye-Japonya İş Forumu’nda bir konuşma yapmış ve işadamlarına hitap edebilmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı Dış Politika Kronolojisi, 2015). Aynı yıl İstanbul’da Kasım ayında Japonya-Türkiye İş Forumu Toplantısı yapılmış ve hazır Japon Başbakan G20 Zirvesi için Türkiye’ye gelmişken Başbakan Ahmet Davutoğlu ile birlikte bir de bu toplantıya katılmış, iki ülke iş adamları ile yan yana gelebilmiştir (DEİK, 2015).

2016 yılında Türkiye’de yaşanan “15 Temmuz Darbe Girişimi” Türkiye ile Japonya’nın ilişkilerini etkileyen bir başka husus olmuştur. Darbenin ardından Japon Başbakan Abe resmi bir açıklama yaparak Türkiye’de demokrasiye saygı duyulması çağrısı yapmıştır (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2016). Böylelikle Japonya dost ülke olarak nitelendirdikleri Türkiye’nin demokrasi mücadelesinde yanlarında oldukları mesajı vermiştir. FETÖ terör örgütünün Japonya’da da yapılanmaları bulunduğu için bu grup özellikle darbe sonrasında Türkiye aleyhinde faaliyetler yürütmüş ve Japon yetkililer ile temas kurmaya çalışmışlardır. 8 Eylül 2016’da Japonya Bilim ve Teknoloji Bakanı Yosuke Tsuruho Türkiye’ye resmi bir ziyarette bulunarak Türkiye’ye bu süreçte olan desteklerini göstermek istemiştir. Bu görüşme esnasında taraflar arasında bir de protokol imzalanmıştır (Bülbül, 2016). Türkiye bundan sonraki süreçte bu terör örgütünün Japonya’da bulunan okul ve derneklerinin kapatılması için Japonya nezdinde faaliyetlerde bulunmuştur⁴. İki ülke arasında 2016 yılındaki bir başka temas BM Genel Kurul görüşmeleri esnasında yaşanmıştır. Başbakan Abe ile görüşen Cumhurbaşkanı Erdoğan mülteci krizi ve terörizm ile mücadele konularını görüşmüştür (Habertürk, 2016). Bunun dışında Başbakan Abe, Cumhurbaşkanı Erdoğan’a Türkiye’nin darbe irşimini atlatmasından duydukları memnuniyeti dile getirmiştir. Taraflar 2017 yılında ise G20 Liderler Zirvesi’nde yan yana gelmiştir. Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, Ekonomi Bakanı Nihat Zeybekçi ve Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Berat Albayrak’ın da yer aldığı görüşmede Cumhurbaşkanı Erdoğan yine Başbakan Abe ile temas kurmuştur (T.C. Cumhurbaşkanlığı, 2017).

20-22 Haziran 2017’de Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu on dört yıl aradan sonra Dışişleri Bakanlığı düzeyinde Japonya’ya gitmiştir. Ziyarette Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu Başbakan Shinzo Abe, Japon Dışişleri Bakanı Fumio Kishida, Ekonomi Ticaret ve Sanayi Bakanı Hiroshige Seko ile görüşmesinin yanı sıra Mitsubishi Electric firmasının üst düzey yetkilisi ve aynı zamanda Türkiye-Japonya İş Konseyi Eş Başkanı Kenichiro Yamanishi ile görüşmüş, Japonya-Türkiye Parlamentolararası Dostluk Grubu üyeleri ile iki ülkeyi ilgilendiren dış politika konularında fikir teatisinde bulunmuştur (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2017).

2018 yılında ise 2015’de Suriye’de El Kaide tarafından kaçırılarak rehin tutulan Japon gazeteci Jumpei Yasuda’nın güvenlik birimleri tarafından kurtarılmış ve Türkiye’ye getirilmiştir. Japon Başbakan Abe teşekkür etmiş, Japon Dışişleri Bakanı Kono Türk Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu ile görüşmüştür (TRT Haber, 2018). Böylelikle iki ülke arasında bir başka hassas toplumsal bağ inşa edilmiştir. Japonya bir kez daha Türkiye ile güvenlik alanında işbirliği yapmanın önemini görmüştür.

2019 yılı Japonya’nın “Türk Kültür Yılı” ilan etmesi nedeniyle önemlidir. Kültür ve Turizm Bakanı Mehmet Nuri Ersoy Tokyo’daki “Hazine ve Osmanlı İmparatorluğu’nda Lale Geleneği Sergisi” için Japonya’ya gitmiştir ve bu sergi ile kültürel etkinlikler başlatılmıştır (Kabakçı, 2019). Bütün yıl boyunca yapılan diğer kültürel etkinlikler ile Türk kültürü bir kez daha Japon halkına tanıtılmaya çalışılmıştır. 2019 yılı Haziran ayında Osaka’da G20 Liderler Zirvesi düzenlenmiş ve Cumhurbaşkanı Erdoğan bu toplantı için Japonya’ya gelmiştir (T.C. Cumhurbaşkanlığı, 2019). Cumhurbaşkanı Erdoğan hazır Japonya’dayken İmparator Naruhito ile imparatorluk sarayında bir araya gelmiştir. Ayrıca Japonya-Türkiye Parlamentolar Arası Dostluk Grubu Başkanı Toshihiro Nikai

⁴ Örneğin TRT World 2017 yılında Japonya’da bulunan Sasakawa Barış Vakfı’nda Türkiye’deki darbe girişimini anlatan bir panel organizasyonu gerçekleştirmiş ve Türkiye’nin bu terör örgütüne karşı faaliyetleri hakkında bilgi verilmiştir (TRT Haber, 2017). 18 Ocak 2017’de ise Başbakan Binali Yıldırım Ankara’da Japonya’nın Toprak, Altyapı, Ulaştırma ve Turizm Bakanı Keiichi Ishii ile görüşmüş ve Türkiye’nin Japonya’dan FETÖ’nün yapılanmalarına karşı önlem almasını beklediğini dile getirmiştir. Bakan Ishii bu hususta Türkiye ile tam dayanışma içinde olduklarını ifade etse de Türkiye duyduğu rahatsızlığını vurgulamıştır (Uslu, 2017). 2021 yılının Kasım ayında ise Cumhurbaşkanı Erdoğan Nagoya Bunri Üniversitesi’nin düzenlediği Kültür Forumu’na katılmış ve Japonya’da hala kapatılmayan FETÖ’ye ait kurum ve kuruluşlara dikkat çekerek; “PKK neyse DHKP-C neyse FETÖ de odur. Birbirinden farkı yoktur” demiştir (Hürriyet, 2021). Japonya’nın darbenin üzerinden beş yıl geçtiği halde bu konuda bir adım atmaması Türkiye’de rahatsız yaratmaktadır ancak bu durum ikili ilişkilerin seyrini engellemektedir.

Cumhurbaşkanı Erdoğan onuruna bir yemek düzenlemiş ve burada gerçekleştirdiği konuşmasında Cumhurbaşkanı kurulması planlanan Türk-Japon Bilim Üniversitesi'ne verdikleri önemden, iki ülke arasındaki kültürel yakınlıktan, 200'den fazla Japon şirketin Türkiye'ye yatırım yapmış olmasından ve Türkiye'nin iki ülke arasındaki ticaret hacmini daha dengede tutabilmek için ekonomik ortaklık anlaşması yapılması istencinden söz etmiştir. Japonya'nın yaşlı, Türkiye'nin ise genç nüfus yapısını haiz olması nedeniyle aslında Türkiye'nin Japonya'ya işgücü temininde de yardımcı olabileceğini belirten Cumhurbaşkanı Erdoğan burada bulunduğu zaman zarfında Japonya Temsilciler Meclisi Başkanı Oşima Tadatori ile de görüşme imkânı bulmuştur (Kaplan, 2019).

Öte yandan 2020 yılında Türkiye'de kamu ile özel sektör ortaklığında Başakşehir Çam ve Sakura Şehir Hastanesinin açılışı yapılmış ve Japon Başbakan Abe törene video konferans ile katılım sağlamıştır (T.C. Dışişleri Bakanlığı Dış Politika Kronolojisi, 2020a). Koronavirüs pandemisi nedeniyle video konferans yöntemi ile yapılan bir başka görüşmenin tarihi ise 13 Temmuz'dur. Japon Dışişleri Bakanı Suzuki Keisuke ile Dışişleri Bakan Yardımcısı Sedat Önal görüşmüş, ikili bölgesel konular hakkında fikir paylaşımı gerçekleştirmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı Dış Politika Kronolojisi, 2020b).

2020 yılında yaşanan bir diğer önemli gelişme Japon siyasi yaşamına ilişkindir. Başbakan Abe görevinden ayrılma kararını açıklayınca Cumhurbaşkanı Erdoğan kendisini telefon ile arayarak görüşmüş ve iki ülke ilişkilerinin ilerletilmesine olan desteğinden ötürü teşekkür etmiştir (Kaplan, 2020). Cumhurbaşkanı Erdoğan Eylül 2020'de seçim sonrasında görevi devralan yeni Başbakan Suga Yoşihide'ye bir tebrik mektubu yazmış ve ikili ilişkilere verdiği öneme değinmiştir (Beyaz, 2020). Ekim 2020'de bu temaslar meyvesini vermiş ve Türkiye ile Japonya arasında Teknik İşbirliği Anlaşması imzalanmıştır. Böylelikle Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı'nın Türkiye'de daha kolay projeler geliştirebileceği bir ortam yaratılmak istenmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı Dış Politika Kronolojisi, 2020c).

2021 yılında Japon Dışişleri Bakanı Toshimitsu Motegi Türkiye'ye resmi ziyarette bulunmuş ve hem Cumhurbaşkanı Erdoğan hem de Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu ile görüşmüştür. Bu temaslar esnasında bir de Yerel Yönetimler Altyapı Geliştirme Projesi kapsamında Türkiye'ye verilecek kredilere ilişkin çeşitli belgeler imzalanmıştır (T.C. Dışişleri Bakanlığı Dış Politika Kronolojisi, 2021).

VII. SONUÇ

Batı'nın etkisi ile değişim ve dönüşüm sürecine giren Osmanlı ve Japon imparatorlukları modernleşme süreçlerinde benzer refleksler verdikleri için birbirinin dikkatini çekmiştir. Tarihsel süreçte iki halkın toplumsal belleklerinde birbirlerine karşı sempati duymalarına neden olan birkaç olay yaşanınca da iki halk işbirliği geliştirme noktasında heveskâr olmuştur. 1889'da Osmanlı'ya ait Ertuğrul Fırkateyni'nin batması, İran-İrak Savaşı esnasında yaşanan olaylar neticesinde 1985'de İran'da mahsur kalan Japonların THY tarafından kurtarılarak Türkiye'ye getirilmesi ve 1999 Marmara Depremi'nde Japonya'nın Türkiye'ye verdiği destek ve yaptığı yardımlar iki tarafın da toplumsal hafızalarında birbirini dost ülke olarak tanımlamalarına vesile olan toplumsal olaylardır.

Türkiye ve Japonya 1930'lardan beri birbirleri ile çeşitli bürokratik düzeylerde defalarca temasta bulunmuş ve her defasında iktisadi ilişkileri geliştirme istencilerini ortaya koymuştur. Ancak ülkelerin dış kredi sistemindeki farklılıklar, gümrük sistemleri ve yabancı yatırımcılara yönelik uygulamaları bu taleplerin yeterince karşılanabilmesini engellemiştir. Lakin bir yanda da istenilen düzeyde ekonomik ivme sağlanamasa da, iki ülke birbirini yakından tanımaya devam etmiş, sadece bürokratik temaslar değil, özel sektör temsilcileri ve Eğitim Bakanlıkları arasında da görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Taraflar arası diplomatik temaslar uzun vadede neticesini göstermiş; Japonya Kıbrıs Türkleri konusunda Türkiye'ye destek vermiş, ayrıca Ortadoğu politikasında Türkiye'yi hesaba katmıştır. 12 Eylül 1980'de Türkiye'de bir askeri darbe olup, sivil siyaset ortadan kalktığına bile Japonya Türkiye'ye destek olmaya devam etmiş, ülke askeri vesayet rejimi altındayken de diplomatik temasta bulunup, kredi anlaşması yapmaya devam etmiştir. 1990'larda ise Türkiye Gümrük Birliği Antlaşması'nı imzaladığı zaman Japonya ile hala iktisadi ilişkileri geliştirme istencinde olduğunu hissettirmiş, Doğu ile Batı arasında köprü görevi üslenen Türkiye, Japon yatırımcılara bunun avantajlarını aktarmaya çalışmıştır.

2000'li yıllarda iki ülke kültürel işbirliği noktasında da önemli faaliyetler yürütmüş, 2003 yılı Japonya'da "Türk Yılı" olarak kutlanırken, 2010 yılı Türkiye'de "Japon Yılı" ilan edilmiştir. İki halk birbirine tanıtılırken, toplumsal kaynaşma ve kültür turizmi de canlandırılmak istenmiştir. 2002'den beri iktidarda bulunan AK Parti iki ülke arasındaki ekonomik göstergelerde bulunan dengesizliğin bilincinde olarak, Japonya'nın Türkiye'den olan ihracatını arttırmak istemektedir. Gerçekten de Türkiye Japonya'ya gıda ve tarım ürünleri ile tekstil ve hazır giyim

satarken, Japonya'dan elektrikli makineler ve mekanik cihazlar satın almaktadır. 2013 yılında iki ülkenin ilişkilerini stratejik ortaklık seviyesine yükseltmesi yıllar boyu süren bu gelişmelerin meyvesidir. Türkiye, Japon pazarındaki payını arttırmak istemektedir. Japonya'nın Türkiye'de önemli altyapı yatırımları bulunsa da iki ülke arasında aralarındaki ticaret hacmini geliştirebilir ve Japonya Avrupa ve Ortadoğu pazarına Türkiye üzerinden açılabilir. Böylelikle on dokuzuncu yüzyılın sonlarında başlayan Türk-Japon ilişkileri aralarında yaptıkları işbirliği protokol ve anlaşmaları ile günümüze kadar geliştirilmeye çalışılmıştır ve Japonya için Ortadoğu'nun önemi ortadayken, bu sürecin hızlanabilmesi mümkündür.

İkili ilişkilerde 2000'li yıllarda sorun yaratan bir husus Japonya'da FETÖ terör örgütünün dernek ve okullarının halen faaliyette olmalarıdır. Türkiye daha önce Başbakanlık ve Cumhurbaşkanlıkları nezdinde Japon yetkililer ile kurdukları her temasta bu konudan duydukları rahatsızlığı dile getirmiş ve Japon hükümetinin somut adımlar atmasını talep etmiştir. Türkiye stratejik ortak olarak gördüğü Japonya'nın bu konuda aktif desteğini görmek istemektedir. Japonya beklenen desteği söylemsel olarak verse de bu Türkiye'nin beklentisini karşılamaktan uzaktır. Bu husus negatif bir unsur olsa da iki ülke arasındaki siyasal veya ekonomik ilişkileri etkilememektedir. Japonya'nın beklenen adımları atması iki taraf arasındaki dostluğa dayalı işbirliğinin pekiştirilmesine olanak sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- AlmanakTr** (1933). *Japonya Milletler Cemiyeti'nden Ayrıldı*, [Erişim Tarihi: 22.12.2021, <http://www.almanaktr.com/index.php/dunya-dan-olaylar/dunya-1930-1939/87-dunya-1933/350-25-subat-1933-japonya-milletler-cemiyeti-nden-ayrildi>]
- Anadolu Ajansı** (2013). *Türkiye ve Japonya Stratejik Ortak*. [Erişim Tarihi: 01.06.2021, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/turkiye-ve-japonya-stratejik-ortak/208085>]
- Anzerlioğlu, Y.** (2008). Tokyo Türk Maslahatgüzarının Değerlendirmeleriyle Mançukuo Devleti (1931-1933), *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 41, 1-16.
- Ateş, M. Y.** (y.y.). *Mucizeden Duraklamaya Japon Ekonomisi: Sonuçlar, Sebepler*. [Erişim Tarihi: 25.05.2021, https://www.mfa.gov.tr/mucizeden-duraklamaya-japon-ekonomisi_-sonuclar_-sebepler.tr.mfa]
- Aybay, R.** (2002). Turkey's Declaration of War on Japan at the End of the Second World War, *The Turkish Yearbook*, XXXIII, 293-298.
- Beyaz, Z. F.** (2020). *Erdoğan'dan Japonya'nın Yeni Başbakanı Suga Yoşihide'ye Tebrik*. [Erişim Tarihi: 30.08.2021, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/erdogandan-japonyanin-yeni-basbakani-suga-yosihideye-tebrik/1975029>]
- Bülbül, F.** (2016). *Japanese Minister Pays Visit to Turkey After Coup Bid*. [Erişim Tarihi: 22.12.2021, <https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/japanese-min-pays-visit-to-turkey-after-coup-bid/643480>]
- Cumhuriyet Gazetesi** (1931).
- Daban, C.** (2017). Turgut Özal Dönemi Türkiye Dış Politikası, *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 17 (33), 77-96.
- DEİK (Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu)** (2021a). *Türkiye-Japonya İş Konseyi*. [Erişim Tarihi: 18.07.2021, <https://deik.org.tr/turkiye-asya-pasifik-is-konseyleri-turkiye-japonya-is-konseyi>]
- DEİK (Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu)** (2021b). [Erişim Tarihi: 15.06.2021, <http://www.dtik.org.tr/DC/Editor/File/Raporlar/T%C3%BCrkiye-%20Japonya%20Ticari%20ve%20Ekonomik%20C4%B0i%C5%9Fkileri.pdf>]
- DEİK (Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu)** (2015). [Erişim Tarihi: 15.08.2021, <https://www.deik.org.tr/etkinlikler-japonya-basbakani-sn-shinzo-abe-ve-t-c-basbakani-prof-dr-ahmet-davutoglu-nun-katlimlari-ile-japonya-turkiye-is-forumu-14-kasim-2015-istanbul>]
- Duman, M.** (2020a). 1935 Yılı Dış Politika Raporları Doğrultusunda Türkiye'nin Uluslararası Gelişmelere Bakışı, *Turkish Studies History*, 15 (3), 913-930.
- Duman, M.** (2020b). Çin-Japonya Çatışması ve Türkiye'nin Uzakdoğu Gelişmelerine Bakışı (1929-1939), *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 16, 33-70.
- Dumont, P.** (2007). Tanzimat Dönemi (1839-1878), *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi II- Duraklamadan Yıkılışa*, (Haz.) Robert Mantran, (Çev.) Server Tanilli, Alkım Yayınevi, İstanbul, 8. Basım, 53-128.
- Eraslan, C.** (1992). *II. Abdülhamit ve İslam Birliği*, Ötüken Yayınevi, İstanbul.

- Erdemir, A. V.** (2009). 20. Yüzyıl Başında İstanbul'da Bir Japon Gezgin: Kenjiro Tokutomi'nin Türkiye İzlenimleri, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (2), 189-198.
- Erdoğan, S. S.** (2001). *Day Nippon: Büyük Japonya*, (Haz.) Ali Ergun Çınar, Kitapevi, İstanbul.
- Esenbel, S.** (2002). Türk-Japon İlişkilerinin Tarihi, *Türkler Ansiklopedisi*, (Ed.) Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek ve Salim Koca, 13, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 264-284.
- Georgeon, F.** (2007). Son Canlanmış (1878-1908), *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi II-Duraklamadan Yıkılışa*, (Haz.) Robert Mantran, (Çev.) Server Tanilli, Alkım Yayınevi, İstanbul, 8. Basım, 129-193.
- Gül, A.** (2008). *Japonya Ziyareti*. [Erişim Tarihi: 10.08.2021, <http://www.abdullahgul.gen.tr/aciklamalar/252/61175/japonya-ziyareti.html>]
- Habertürk** (2016). *Cumhurbaşkanı Erdoğan Japonya Başbakanı Abe ile Görüştü*. [Erişim Tarihi: 17.08.2021, <https://www.haberturk.com/gundem/haber/1299810-cumhurbaskani-erdogan-japonya-basbakani-abe-ile-gorustu>]
- Hürriyet** (2021). *Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan Japonya'da FETÖ Uyarısı*. [Erişim Tarihi: 22.12.2021, <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/son-dakika-cumhurbaskani-erdogandan-japonyada-feto-uyarisi-41259429>]
- Kabakçı, F.** (2019). *Japonya'da 2019 Türk Kültür Yılı Başladı*. [Erişim Tarihi: 23.08.2021, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/japonya-da-2019-turk-kultur-yili-basladi-/1422775>]
- Kaplan, E.** (2019). *Cumhurbaşkanı Erdoğan Japon İmparatoru Naruhito ile Görüştü*. [Erişim Tarihi: 25.08.2021, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/cumhurbaskani-erdogan-japon-imparatoru-naruhito-ile-gorustu/1520097>]
- Kaplan, E.** (2020). *Cumhurbaşkanı Erdoğan ile Japonya Başbakanı Abe Görüştü*. [Erişim Tarihi: 30.08.2021, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/cumhurbaskani-erdogan-ile-japonya-basbakani-abe-gorustu/1967703>]
- Karpat, K. H.** (2005). *İslam'ın Siyasallaşması*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2. Baskı.
- Köni, H.** (1993). Genel Dış Politika Işığında Cumhuriyet Dönemi Uzak-Doğu İlişkileri: 1933-36, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 3 (11), 271-277.
- Kurumsal İletişim Başkanlığı** (2019a). *Yeni Türkiye Vizyonu: Ezberleri Bozarken-1*, Cumhurbaşkanlığı Yayınları.
- Kurumsal İletişim Başkanlığı** (2019b). *Yeni Türkiye Vizyonu: Ezberleri Bozarken-2*, Cumhurbaşkanlığı Yayınları.
- Lee, H. S., & İlhan, İ.** (1989). *Osmanlı-Japon Münasebetleri ve Japonya'da İslamiyet*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- Lewis, B.** (1998). *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Milliyet Gazetesi.** (1956).
- Milliyet Gazetesi.** (1958).
- Ministry of Foreign Affairs of Japan** (2004) *Visit to Japan by Prime Minister Recep Tayyip Erdoğan of the Republic of Turkey*. [Erişim Tarihi: 20.06.2021, https://www.mofa.go.jp/region/middle_e/turkey/pmv0404.html]
- Ministry of Foreign Affairs of Japan** (2016). *Japan-Turkey Summit Meeting*. [Erişim Tarihi: 22.12.2021, https://www.mofa.go.jp/me_a/me1/tr/page4e_000527.html]
- Ministry of Foreign Affairs of Japan** (2021a). *Japan-Turkey Relations*. [Erişim Tarihi: 11.05.2021, https://www.mofa.go.jp/region/middle_e/turkey/data.html]
- Ministry of Foreign Affairs of Japan** (2021b). *Japan's Economic Cooperation in the Middle East*. [Erişim Tarihi: 01.06.2021, https://www.mofa.go.jp/region/middle_e/relation/coop.html]
- Miyagi, Y.** (2011). Japan's Middle East Security Policy: Rethinking Roles and Norms, *Ortadoğu Etütleri*, 3 (1), 9-32.
- Mütercimler, E.** (1991). *Ertuğrul Firkateyni Faciası ve Türk-Japon İlişkisinin Başlangıcı*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul.

Nagata, Y. (2001). Japonya-Osmanlı İlişkileri, *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 23, 574-576.

Özyürek, M. (2016). Cumhuriyet Dönemi Türkiye-Japonya İlişkileri Çerçevesinde Japon Prensi Takamatsu'nun Türkiye Ziyareti, *Atatürk Dergisi*, 5 (2), 15-28.

Palacioğlu, T. (2018). *Hiçbir Şey Tesadüf Değildir: Japonya Örneğinde Dünya Ticaret Tarihi*, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul.

Pehlivan Türk, B. (2011). Turkish-Japanese Relations: Turning Romanticism into Rationality, *International Journal*, 67 (1), 101-117.

Resmi Gazete (2003). *Başbakan Recep Tayyip Erdoğan Tarafından TBMM'ne Sunulan 59'uncu Hükümet Programı*. [Erişim Tarihi: 01.07.2021, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/03/20030324.htm>]

Şahin, Ş. U. (2001). *Türk-Japon İlişkileri (1876-1908)*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Şen, S. (2018). Yüzyılın Kurtarma Operasyonu, *Akşam Gazetesi*. [Erişim Tarihi: 10.07.2021, <https://www.aksam.com.tr/cumartesi/yuzyilin-kurtarma-operasyonu/haber-745528>]

T.C. Cumhurbaşkanlığı (2017). Cumhurbaşkanı Erdoğan Japonya Başbakanı Abe'yi Kabul Etti. [Erişim Tarihi: 20.08.2021, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/78798/cumhurbaskani-erdogan-japonya-basbakani-abeyi-kabul-etti>]

T.C. Cumhurbaşkanlığı (2019). Cumhurbaşkanı Erdoğan Japonya'da. [Erişim Tarihi: 24.08.2021, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/105793/cumhurbaskani-erdogan-japonya-da>]

T.C. Dışişleri Bakanlığı (1965). *Dışişleri Bakanlığı Belleteni*, T.C. Dışişleri Bakanlığı Yayınları.

T.C. Dışişleri Bakanlığı (1966a). *Dışişleri Bakanlığı Belleteni*, T.C. Dışişleri Bakanlığı Yayınları.

T.C. Dışişleri Bakanlığı (1966b). *Dışişleri Bakanlığı Belleteni*, T.C. Dışişleri Bakanlığı Yayınları.

T.C. Dışişleri Bakanlığı (1966c). *Dışişleri Bakanlığı Belleteni*, T.C. Dışişleri Bakanlığı Yayınları.

T.C. Dışişleri Bakanlığı (1968a). *Dışişleri Bakanlığı Belleteni*, T.C. Dışişleri Bakanlığı Yayınları.

T.C. Dışişleri Bakanlığı (1968b). *Dışişleri Bakanlığı Belleteni*, T.C. Dışişleri Bakanlığı Yayınları.

T.C. Dışişleri Bakanlığı (1968c). *Dışişleri Bakanlığı Belleteni*, T.C. Dışişleri Bakanlığı Yayınları.

T.C. Dışişleri Bakanlığı (1968d). *Dışişleri Bakanlığı Belleteni*, T.C. Dışişleri Bakanlığı Yayınları.

T.C. Dışişleri Bakanlığı (1968e). *Dışişleri Bakanlığı Belleteni*, T.C. Dışişleri Bakanlığı Yayınları.

T.C. Dışişleri Bakanlığı (1969a). *Dışişleri Bakanlığı Belleteni*, T.C. Dışişleri Bakanlığı Yayınları.

T.C. Dışişleri Bakanlığı (1969b). *Dışişleri Bakanlığı Belleteni*, T.C. Dışişleri Bakanlığı Yayınları.

T.C. Dışişleri Bakanlığı (1970a). *Dışişleri Bakanlığı Belleteni*, T.C. Dışişleri Bakanlığı Yayınları.

T.C. Dışişleri Bakanlığı (1970b). *Dışişleri Bakanlığı Belleteni*, T.C. Dışişleri Bakanlığı Yayınları.

T.C. Dışişleri Bakanlığı (1970c). *Dışişleri Bakanlığı Belleteni*, T.C. Dışişleri Bakanlığı Yayınları.

T.C. Dışişleri Bakanlığı (1970d). *Dışişleri Bakanlığı Belleteni*, T.C. Dışişleri Bakanlığı Yayınları.

T.C. Dışişleri Bakanlığı (1970e). *Dışişleri Bakanlığı Belleteni*, T.C. Dışişleri Bakanlığı Yayınları.

T.C. Dışişleri Bakanlığı (1970f). *Dışişleri Bakanlığı Belleteni*, T.C. Dışişleri Bakanlığı Yayınları.

T.C. Dışişleri Bakanlığı (1970g). *Dışişleri Bakanlığı Belleteni*, T.C. Dışişleri Bakanlığı Yayınları.

T.C. Dışişleri Bakanlığı (1972). *Dışişleri Bakanlığı Belleteni*, T.C. Dışişleri Bakanlığı Yayınları.

T.C. Dışişleri Bakanlığı (1983). *Dışişleri Bakanlığı 1982 Tarihçesi*, T.C. Dışişleri Bakanlığı Yayınları.

T.C. Dışişleri Bakanlığı (1984). *Dışişleri Bakanlığı 1983 Tarihçesi*, T.C. Dışişleri Bakanlığı Yayınları.

T.C. Dışişleri Bakanlığı (1984). *Dışişleri Bakanlığı Belleteni*, T.C. Dışişleri Bakanlığı Yayınları.

T.C. Dışişleri Bakanlığı (1985). *Dışişleri Bakanlığı 1984 Tarihçesi*, T.C. Dışişleri Bakanlığı Yayınları.

- T.C. Dışişleri Bakanlığı** (1985a). *Dışişleri Bakanlığı Belleteni*, T.C. Dışişleri Bakanlığı Yayınları.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı** (1985b). *Dışişleri Bakanlığı Belleteni*, T.C. Dışişleri Bakanlığı Yayınları.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı** (1988). *Dışişleri Bakanlığı 1987 Tarihçesi*, T.C. Dışişleri Bakanlığı Yayınları.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı** (1991). *Dışişleri Bakanlığı 1990 Tarihçesi*, T.C. Dışişleri Bakanlığı Yayınları.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı** (1992). *Dışişleri Bakanlığı 1991 Tarihçesi*, T.C. Dışişleri Bakanlığı Yayınları.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı** (1994). *Dışişleri Bakanlığı 1992 Tarihçesi*, T.C. Dışişleri Bakanlığı Yayınları.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı** (1994). *Dışişleri Bakanlığı 1993 Tarihçesi*, T.C. Dışişleri Bakanlığı Yayınları.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı** (1994). *Dışişleri Bakanlığı 1994 Tarihçesi*, T.C. Dışişleri Bakanlığı Yayınları.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı** (1995). *Dışişleri Bakanlığı 1995 Tarihçesi*, T.C. Dışişleri Bakanlığı Yayınları.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı** (1996). *Dışişleri Bakanlığı 1996 Tarihçesi*, T.C. Dışişleri Bakanlığı Yayınları.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı** (1999). *Dışişleri Bakanlığı 1999 Tarihçesi*, T.C. Dışişleri Bakanlığı Yayınları.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı** (2000). *Dışişleri Bakanlığı 2000 Tarihçesi*, T.C. Dışişleri Bakanlığı Yayınları.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı** (2000). *Dışişleri Güncesi*, T.C. Dışişleri Bakanlığı Yayınları.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı** (2014). *Başbakan Erdoğan Japonya'da*, [Erişim Tarihi: 12.08.2021, https://www.mfa.gov.tr/basbakan-erdogan-japonya_da.tr.mfa]
- T.C. Dışişleri Bakanlığı** (2015). *Dış Politika Kronolojisi*, [Erişim Tarihi: 13.08.2021, <https://www.mfa.gov.tr/ekim.tr.mfa>]
- T.C. Dışişleri Bakanlığı** (2017). *Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu'nun Japonya Ziyareti*. [Erişim Tarihi: 19.08.2021, <https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-cavusoglundun-japonya-ziyareti.tr.mfa>]
- T.C. Dışişleri Bakanlığı** (2020a). *Dış Politika Kronolojisi*, [Erişim Tarihi: 30.08.2021, <https://www.mfa.gov.tr/mayis2020.tr.mfa>]
- T.C. Dışişleri Bakanlığı** (2020b). *Dış Politika Kronolojisi*, [Erişim Tarihi: 30.08.2021, <https://www.mfa.gov.tr/temmuz2020.tr.mfa>]
- T.C. Dışişleri Bakanlığı** (2020c). *Dış Politika Kronolojisi*, [Erişim Tarihi: 30.08.2021, <https://www.mfa.gov.tr/ekim2020.tr.mfa>]
- T.C. Dışişleri Bakanlığı** (2021). *Dış Politika Kronolojisi*, [Erişim Tarihi: 17.09.2021, <https://www.mfa.gov.tr/agustos2021.tr.mfa>]
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı** (2003). *2003: Turkey Year in Japan*. [Erişim Tarihi: 28.07.2021, <https://www.ktb.gov.tr/EN-100100/2003-turkey-year-in-japan.html>]
- Tanör, B.** (2009). *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 18. Baskı.
- Thobie, J.** (2012). Atatürk ve Dış Siyaseti, (Çev.) İbrahim Güler, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 11 (22), 169-177.
- TRT Haber** (2013). *Japon Başbakan Türkiye'ye Geliyor*. [Erişim Tarihi: 20.05.2021, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/japon-basbakan-turkiyeye-geliyor-84531.html>]
- TRT Haber** (2014). *Başbakan Erdoğan Japonya Başbakanı ile Bir Araya Geldi*. [Erişim Tarihi: 11.08.2021, <https://www.trthaber.com/haber/gundem/basbakan-erdogan-japonya-basbakani-ile-bir-araya-geldi-114494.html>]
- TRT Haber** (2017). *TRT World'den Japonya'da 15 Temmuz Paneli*. [Erişim Tarihi: 22.12.2021, <https://www.trthaber.com/haber/gundem/trt-worldden-japonyada-15-temmuz-paneli-325322.html>]
- TRT Haber** (2018). *Japonya Başbakanı Abe'den Cumhurbaşkanı Erdoğan'a Teşekkür*. [Erişim Tarihi: 22.08.2021, <https://www.trthaber.com/haber/gundem/japonya-basbakani-abeleden-cumhurbaskani-erdogana-tesekkur-390799.html>]
- Tunaya, T. Z.** (2004). *Türkiye'nin Siyasi Hayatında Batılılaşma Hareketleri*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Turp, M. (2020). Türkiye-Japonya Arasında Diplomatik İlişkilerin Yeniden Tesisi ve Siyasi-İktisadi İlişkiler (1951-1960), *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 69, 653-669.

Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) (1956). *Tutanaklar*. [Erişim Tarihi: 18.05.2021, https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc038/kanuntbmmc038/kanuntbmmc03806633.pdf]

Türkiye Japonya Büyükelçiliği (2010). *2010 Türkiye'de Japonya Yılı*. [Erişim Tarihi: 10.05.2021, <https://www.tr.emb-japan.go.jp/Japonya2010/activities.html>]

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) (2009). *Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği'nin Dış Ekonomik İlişkileri*, Özyurt Matbaacılık, Ankara.

Ulusun, Ş. (2017). Arşiv Belgelerine Göre Atatürk Dönemi Türk-Japon İlişkileri (1923-1938), *Cappadocia Journal of History and Social Sciences*, 9, 535-557.

Uslu, S. (2017). *Turkish PM Warns Japan on Terrorist FETO Structuring*. [Erişim Tarihi: 22.12.2021, <https://www.aa.com.tr/en/todays-headlines/turkish-pm-warns-japan-on-terrorist-feto-structuring/730253>]

Yumiko, K. (1999). *Türk ve Japon Çağdaşlaşmasında Laiklik Sorunsalı; Türk ve Meiji Devrimlerinde Din Politikaları*, (Haz.) Selçuk Esenbel, A. Murat Demircioğlu; *Çağdaş Japonya'ya Türkiye'den Bakışlar*, Simurg Yayınları, İstanbul.